

บทที่ 3

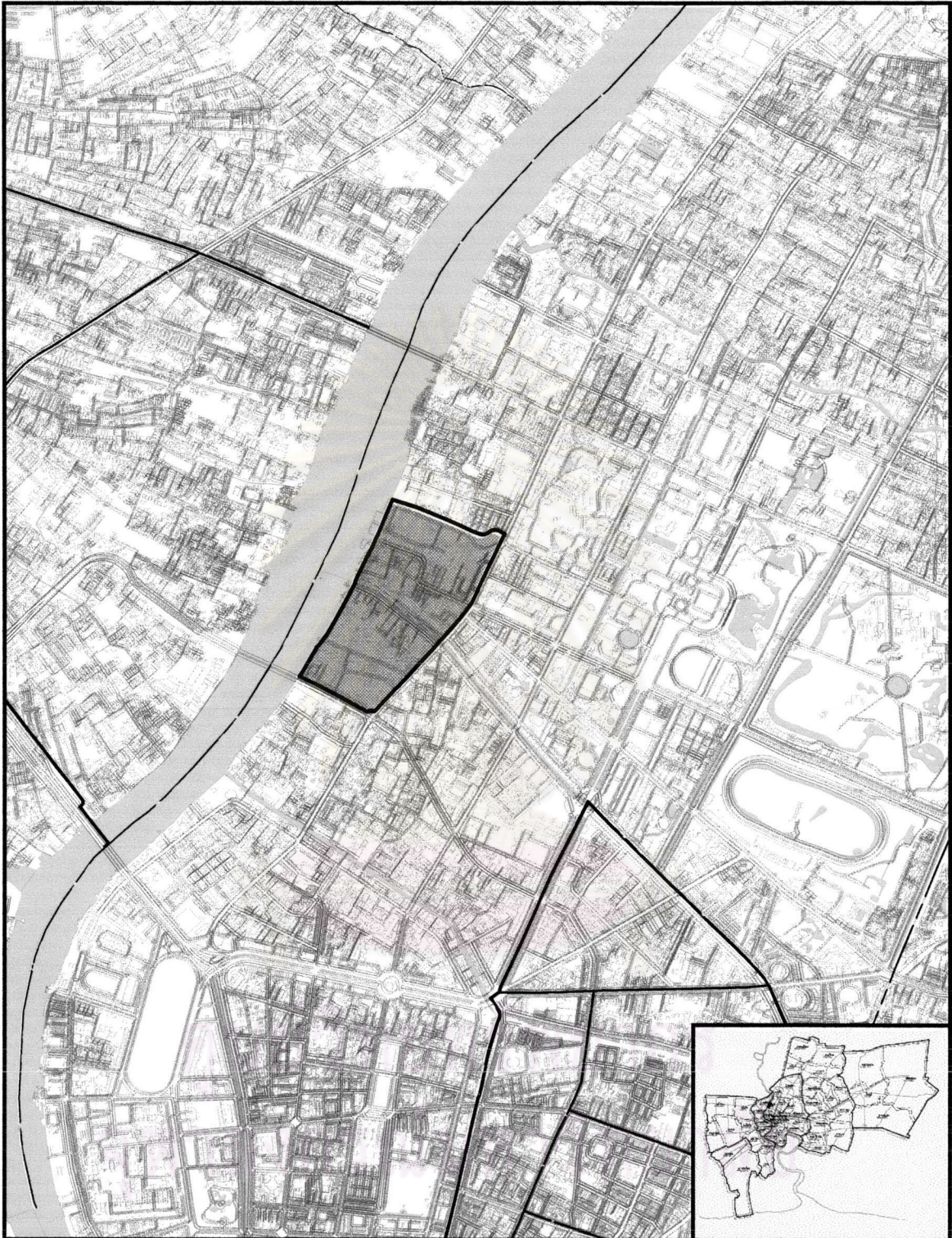
สภาพทั่วไปของพื้นที่ย่านเทเวศร์

เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพของพื้นที่ย่านเทเวศร์ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาสภาพทั่วไปทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ตลอดจนลักษณะทางกายภาพ ที่ตั้ง การเข้าถึง โครงข่ายการคมนาคม การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ รวมถึงลักษณะทางเศรษฐกิจ และสังคมในภาพรวมของย่านเทเวศร์ และพื้นที่โดยรอบ

3.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่

ย่านเทเวศร์เป็นย่านแห่งหนึ่งทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร (แผนที่ 3.1) โดยในอดีตจัดเป็นพื้นที่ชานเมืองที่มีวัดเก่าแก่สร้างมาตั้งแต่ครั้งก่อนกรุงศรีอยุธยา และกรุงศรีอยุธยาตอนต้นหลายแห่งตั้งเรียงรายกันอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น วัดสมอแครง (วัดเทวราชกุญชร) วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) และวัดส้มเกลี้ยง (วัดราชผาติการาม) เป็นต้น ซึ่งจากที่ตั้งของวัดที่ถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาตั้งแต่อดีตนี้เอง สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่ในแถบนี้ น่าจะเป็นชุมชนใหญ่มาตั้งแต่สมัยโบราณ ประกอบกับในบริเวณใกล้เคียงเป็นที่ที่พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวต่างชาติ อาทิ ญวน เขมร โปรตุเกสด้วย แต่เนื่องด้วยขณะนั้นความเจริญยังคงไม่กระจายตัวมากนัก ทำให้ในภาพรวมพื้นที่บริเวณนี้มีประชากรตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันอยู่แต่เฉพาะตามริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลัก ทั้งนี้เพราะความสะดวกในการคมนาคมที่ใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรและลำเลียงขนส่ง ส่วนพื้นที่ด้านในถัดจากแม่น้ำเข้ามานั้นมีสภาพเป็นที่สวน ที่นา ป่ารก และที่รกร้างว่างเปล่า

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมขนานกับคลองคูเมืองเดิม (คลองรอบกรุง) โดยทิศเหนือเริ่มจากแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดเทวราชกุญชร ไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศใต้ บริเวณวัดแก้วฟ้า วัดอุปประสงค์ของการขุดคลองใหม่นี้ก็เพื่อขยายอาณาเขตของพระนคร และใช้เป็นเส้นทางสัญจร และเนื่องจากคลองผดุงกรุงเกษมได้ตัดผ่านกลางพื้นที่ย่านเทเวศร์ เท่ากับเป็นการช่วยเปิดพื้นที่ที่มีสภาพรกร้างว่างเปล่าให้เกิดการพัฒนา ทำให้เริ่มมีราษฎรเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น เกิดเป็นชุมชนที่เด่นชัดในพื้นที่เกาะกลุ่มอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และขยายตัวไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณริมคลองผดุงกรุงเกษมเพิ่มเติมด้วย ประกอบกับบริเวณปากคลองผดุงกรุงเกษมมีการรวมตัวกันทำการค้าขาย จนมีสภาพเป็นตลาดน้ำขนาดใหญ่ที่คึกคัก ส่งผลให้

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.1 ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา

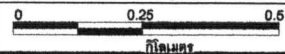
สัญลักษณ์

 พื้นที่ศึกษา

ภาควิชาการวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร

กิโลเมตร

ความเจริญเริ่มแผ่ขยายเข้ามาสู่พื้นที่ และในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีการตัดถนนสามเสน และถนนอื่นๆ ผ่านพื้นที่ และบริเวณข้างเคียง รวมถึงมีการสร้างวังเจ้านายหลายแห่ง อาทิเช่น วังบางขุนพรหม วังรพีพัฒน์ วังเทเวศร์ เป็นต้น ซึ่งในช่วงนี้เองบริเวณนี้จึงมีชื่อเรียกตามตำบลที่ตั้งของวังสมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการว่า “เทวะเวสม์” (เทวะ-เวด) ปัจจุบันออกเสียงแทนว่า “เท-เวด” ดังนั้นกล่าวได้ว่าคลองผดุงกรุงเกษม วังเจ้านาย และถนนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่ขยายตัวเป็นอาณาเขตกว้างขวางขึ้น มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหนาแน่นเต็มพื้นที่ จนเกิดเป็นย่านเทเวศร์ริมถนนสามเสนดังเช่นในปัจจุบัน

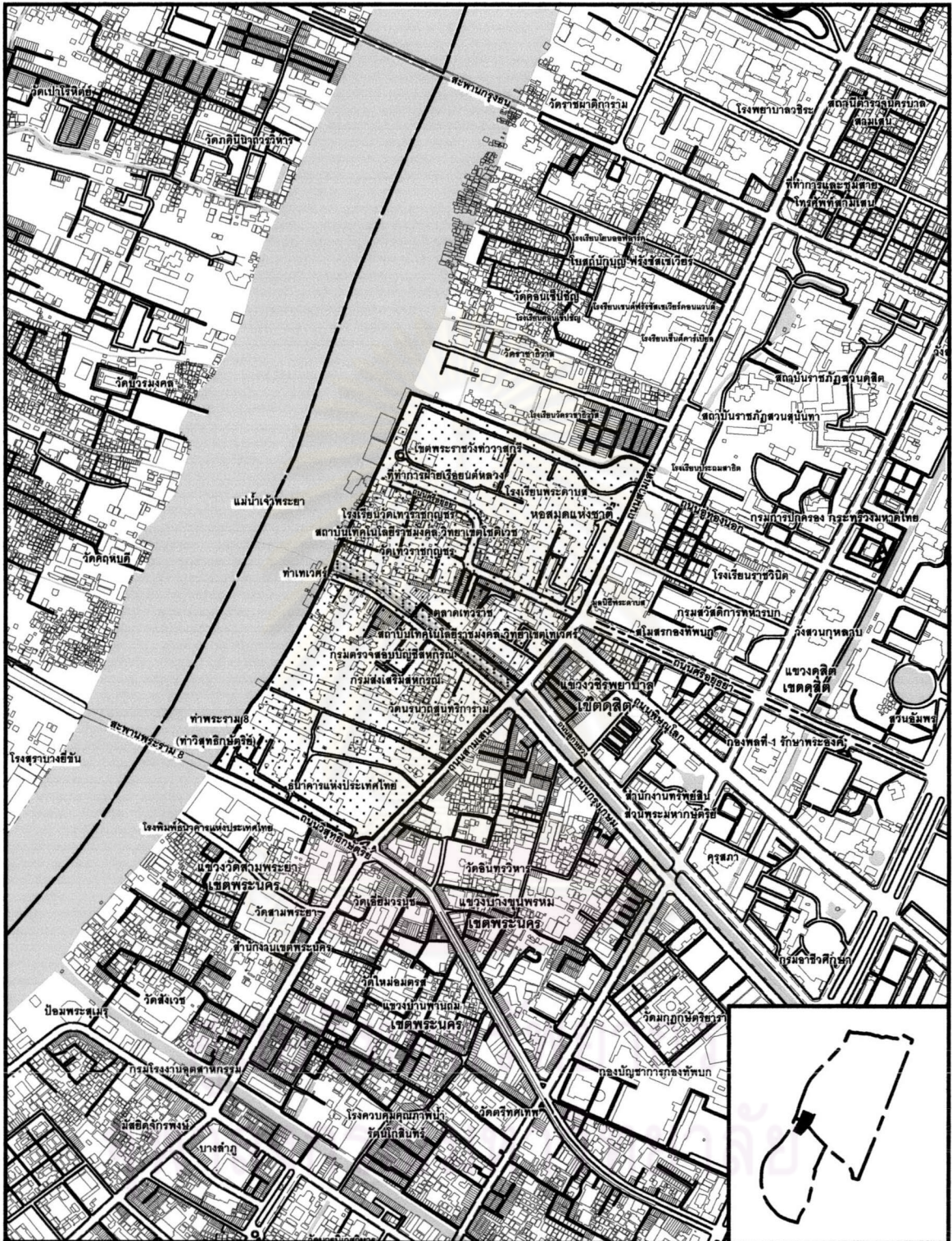
ย่านเทเวศร์ นับเป็นย่านแห่งหนึ่งในพื้นที่ชั้นในใจกลางเมืองที่มีชื่อเสียงในด้านตลาดสด เป็นแหล่งซื้อขายอาหารสด อาหารแห้ง ผัก ผลไม้ นานาชนิด และเป็นที่ตั้งของตลาดต้นไม้ที่เป็นที่นิยมมากกว่า 30 ปี รวมทั้งมีย่านการค้าต่างๆ จำนวนมากตั้งเรียงตัวต่อเนื่องกันในบริเวณข้างเคียง ทำให้ย่านนี้มีผู้คนเดินทางสัญจรไปมาตลอดวัน แม้ปัจจุบันความครึกครื้นของย่านเทเวศร์ซึ่งอยู่ในเมืองจะลดลง เนื่องจากการขยายตัวของเมืองออกไปสู่พื้นที่รอบนอกมากขึ้น แต่ย่านนี้ก็ยังคงมีความสำคัญ ตลาดในพื้นที่ยังคงมีบทบาทสัมพันธ์ร่วมกับย่านการค้าอื่นๆ ในบริเวณข้างเคียง ตลอดจนมีตลาดต้นไม้ที่ช่วยสร้างความมีชีวิตชีวาให้กับย่านจวบจนทุกวันนี้

3.2 ลักษณะทางกายภาพ

3.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ย่านเทเวศร์ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่ศึกษามีขอบเขตอยู่ในพื้นที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา และขนานกับถนนสามเสน ในช่วงระหว่างคลองท่อ ข้างวัดราชาธิวาสไปจนถึงบริเวณถนนท่าเกษม (ต่อเนื่องเป็นถนนวิสุทธิกษัตริย์) แยกบางขุนพรหม หรืออยู่ในช่วงพื้นที่ของเขตการปกครอง 2 เขต คือ ส่วนหนึ่งของแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และส่วนหนึ่งของแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต (แผนที่ 3.2)

พื้นที่ย่านเทเวศร์นี้มีเนื้อที่รวมโดยประมาณ 0.3768 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็นมีสัดส่วนพื้นที่อยู่ในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร 0.1797 ตารางกิโลเมตร หรือ 47.69% ของพื้นที่ศึกษาทั้งหมด และอยู่ในแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต พื้นที่ 0.1971 ตารางกิโลเมตร หรือ 52.31% ของพื้นที่ศึกษาทั้งหมด

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

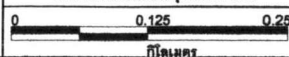
แผนที่ 3.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

ภาควิชาการวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร

โดยมีอาณาเขต ซึ่งอาศัยการกำหนดขอบเขตจากการพิจารณาขอบเขตทางกายภาพ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับคลองท่อ บริเวณวัดราชาธิวาส
ทิศใต้	ติดกับถนนท่าเกษม บริเวณสี่แยกบางขุนพรหม
ทิศตะวันออก	ขนานกับถนนสามเสน
ทิศตะวันตก	ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา

3.2.2 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

จากข้อมูลของสำนักงานที่ดิน กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2545 กรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ย่านเทเวศร์แบ่งเป็น 4 ราย คือ (แผนที่ 3.3)

1) ที่ราชพัสดุ พบว่าเป็นที่ดินส่วนใหญ่ของย่านเทเวศร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ที่ราชพัสดุที่ถูกกำหนดไว้ตั้งแต่แรก ได้แก่ บริเวณที่ตั้งของหอสมุดแห่งชาติ และหน่วยงานภายในหอสมุด ริมถนนสามเสน ส่วนที่ราชพัสดุอีกประเภทหนึ่ง คือ ที่ดินซึ่งมีการใช้ประโยชน์เป็นวังที่ประทับของเจ้านายมาก่อน แต่ต่อมามีการโอนให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่รัฐบาล แล้วขึ้นทะเบียนเป็นที่ราชพัสดุทีหลัง หรือกรณีที่มีการจัดซื้อที่ดินเพื่อให้เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ และหน่วยงานรัฐวิสาหกิจโดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร หรือพื้นที่เดิมของวังบางขุนพรหม วังเทเวศร์ และวังเทเวศร์ ที่ปัจจุบันอยู่ในกรรมสิทธิ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเป็นที่ตั้งของหน่วยงานกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อีกบางส่วนในแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต คือ พื้นที่ของวังรพีพัฒน์เดิม ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์

2) ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของแขวง วชิรพยาบาล เขตดุสิต ได้แก่ บริเวณเขตพระราชวังท่าवासูกกรี ริมถนนสามเสน ดิ็กเกสต์เฮ้าส์ และชุมชนบริเวณข้างหอสมุดแห่งชาติ ถนนศรีอยุธยา ตลาดเทวราชและชุมชนด้านในบริเวณตลาด

3) ที่ศาสนสถาน ในพื้นที่ย่านเทเวศร์มีที่ดินของวัด 2 แห่ง ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมการศาสนา คือ ที่ดินของวัดนรนาถสุนทริการาม เขตพระนคร และวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร เขตดุสิต รวมถึงบริเวณชุมชนวัดนรนาถฯ ตลาดต้นไม้เทเวศร์ตลอดแนวคลองผดุงกรุงเกษม ชุมชนวัดเทวราชกุญชร โรงเรียนวัดเทวราชกุญชร และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตโชติเวช

4) ที่เอกชน หรือที่ส่วนบุคคล เป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดในย่านเทเวศร์และเป็นกรรมสิทธิ์แปลงเล็กๆ ในพื้นที่ ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณด้านในริมถนนกรุงเกษม ในพื้นที่ของเขตพระนคร ซึ่งเป็นอาณาเขตของพระตำหนักบางส่วนภายในวังเทเวศร์ และวังเทเวศร์ที่ปัจจุบันยัง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.3 กรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

	ที่ราชพัสดุ		ที่ศาสนสถาน
	ที่สำนักงานทรัพย์สินฯ		ที่เอกชน

ภาควิชาการวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักงานที่ดิน กรุงเทพมหานคร

0 0.1 0.2
กิโลเมตร

ยังคงเป็นที่อยู่อาศัยของทนายท และเป็นที่ตั้งของบริษัทเอกชน สำหรับในแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต มีที่เอกชนในส่วนของตึกแถวหัวมุมถนนศรีอยุธยา และโรงเรียนอนุบาลธรรมวิทย์

3.2.3 การเข้าถึงพื้นที่ และสภาพการสัญจร

ย่านเทเวศร์ มีพื้นที่ติดต่อกับทั้งถนนสามเสนและแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้สามารถเดินทางเข้าออกพื้นที่ได้โดยเส้นทางคมนาคมทางบก และเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

3.2.3.1 การเข้าถึงโดยเส้นทางคมนาคมทางบก

การเข้าถึงพื้นที่โดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางบกเป็นการเข้าถึงที่มีความสะดวก และเป็นที่ยอมรับมากที่สุดในปัจจุบัน ซึ่งจะอาศัยเส้นทางถนน และสะพานเป็นเส้นทางสัญจรหลัก

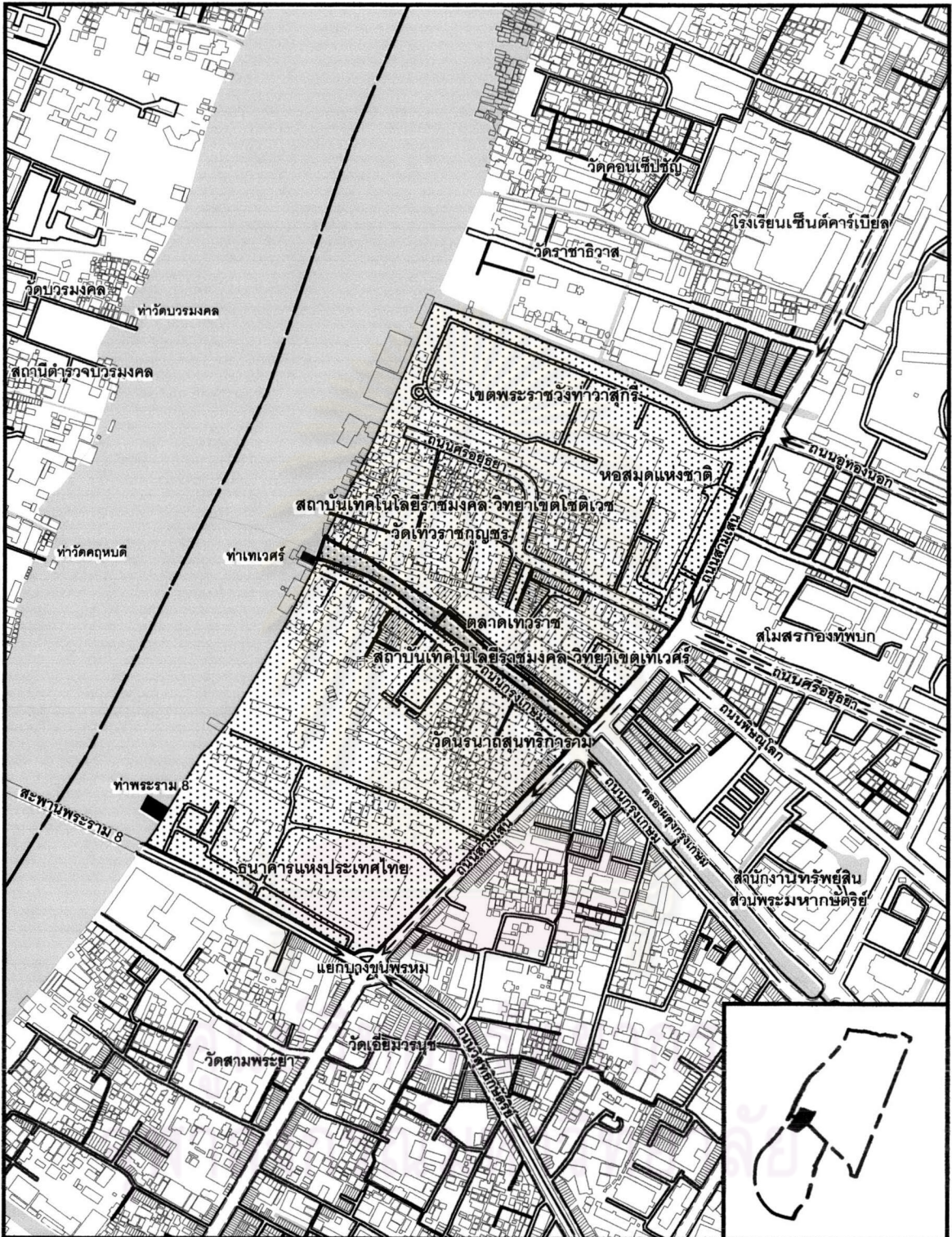
3.2.3.1.1 ถนน มีถนนสายสำคัญที่เชื่อมระหว่างพื้นที่โดยรอบกับพื้นที่ย่านเทเวศร์ 4 เส้นทาง คือ (แผนที่ 3.4)

1) ถนนสามเสน เป็นถนนสายหลักที่ขนานกับพื้นที่ และใช้เป็นตัวกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งถนนสายนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นถนนสายแรกที่มีเส้นทางไปสู่ด้านทิศเหนือของพระนคร หรือเป็นถนนที่สร้างขึ้นเพื่อขยายเขตเมืองกรุงเทพฯ ออกไปรอบนอก ระยะทางของถนนมีแนวต่อจากถนนจักรพงษ์ไปทางทิศเหนือของเขตดุสิต โดยมีจำนวนช่องจราจร 4 ช่องทาง แบ่งเป็นถนนเดินรถทางเดียว 3 ช่องทาง และช่องทางเดินรถประจำทาง 1 ช่องทาง

2) ถนนท่าเกษม เป็นถนนที่เชื่อมจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงบริเวณวังบางขุนพรหม หรือปัจจุบัน คือ ธนาคารแห่งประเทศไทยไปถึงบริเวณสี่แยกบางขุนพรหม โดยมีถนนวิสุทธิกษัตริย์เป็นถนนต่อเนื่องไปถึงถนนราชดำเนินนอก ถนนท่าเกษมนี้มีช่องจราจร 4 ช่องทาง และสามารถเดินรถได้ 2 ทิศทาง ปัจจุบันบริเวณกลางถนนช่วงพื้นที่ย่านเทเวศร์จะมีต่อม่อของสะพานพระราม 8 ทำให้บางช่วงของถนนมีจำนวนช่องทางลดลง

3) ถนนวิสุทธิกษัตริย์ เป็นถนนที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และเชื่อมต่อจากถนนท่าเกษมหรือลงมาจากสะพานพระราม 8 ต่อเนื่องไปติดกับถนนราชดำเนินนอก รวมระยะทางของถนนประมาณ 1 กิโลเมตรครึ่ง โดยมีช่องจราจร 6 ช่องทาง และมีทิศทางการเดินรถ 2 ทิศทาง

4) ถนนลูกหลวง เป็นถนนที่เริ่มจากบริเวณย่านโบ๊เบ๊ ตลาดผดุงกรุงเกษม เลียบมาตามแนวคลองผดุงกรุงเกษมมาติดกับถนนสามเสน โดยมีจำนวนช่องจราจร 4 ช่องทาง และสามารถเดินรถได้ทั้ง 2 ทิศทาง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.4 โครงข่ายคมนาคมในการเข้าถึงพื้นที่ศึกษา

<p>สัญลักษณ์</p> <p>← ← ← เส้นทางเดินรถทางเดียว</p> <p>← ← ← เส้นทางเดินรถ 2 ทาง</p>	<p>ภาควิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ. 2546</p> <p>0 0.075 0.15 กิโลเมตร</p>	
---	---	--

5) ถนนพิษณุโลก เป็นถนนที่เริ่มจากแยกยมราช ผ่านราช ตฤณมัยสมาคม ผ่านสำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ มาบรรจบกับถนนสามเสน บริเวณตรงข้ามกับ วิทยาเขตเทเวศร์ โดยมีช่องจราจร 6 ช่องทาง และสามารถเดินรถได้ 2 ทิศทาง

6) ถนนอุทองนอก สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 เดิมชื่อ ถนนใบพร เริ่มแรกเป็นถนนทางเข้าวัง ต่อมารัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็นถนนอุทอง นอก มีระยะทางจากเขตพระราชวังดุสิต ผ่านสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา มาตัดกับถนนสามเสน บริเวณเขตพระราชวังท่าवासกรี ถนนสายนี้มีช่องจราจร 4 ช่องทาง และมีทิศทางเดินรถ 2 ทิศทาง

นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีถนนตัดผ่านภายในย่าน ได้แก่ (แผนที่ 3.5)

7) ถนนกรุงเกษม เป็นถนนเลียบบคลองผดุงกรุงเกษมด้านใน ตั้ง ต้นจากบริเวณปากคลองผดุงกรุงเกษมทางด้านเหนือเลียบบริเวณคลองมาจนถึงเชิงสะพานทิพย์เสถียร ซึ่งจะข้ามไปหัวลำโพง ถนนเส้นนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการขุดคลองและสร้างถนนขนานบข้าง โดยมี ขนาดช่องจราจรในช่วงพื้นที่ย่านเทเวศร์ 4 ช่องทาง เดินรถได้ 2 ทิศทาง และสามารถจอดรถได้ ทางฝั่งตลาดต้นไม้เทเวศร์

8) ถนนศรีอยุธยา เป็นถนนจากพื้นที่ด้านในชุมชนวัดเทวราช กุญชรวิหาร จดริมแม่น้ำเจ้าพระยาตัดผ่านถนนสามเสน ผ่านพระตำหนักสวนจิตรลดา เข้าสู่เขต ราชเทวีไปจนถึงบริเวณมักกะสัน ถนนนี้มีจำนวนช่องจราจร 4 ช่องทาง และในพื้นที่ย่านเทเวศร์ สามารถจอดรถได้ทั้ง 2 ฝั่งของถนน

3.2.3.1.2 สะพาน บริเวณพื้นที่ย่านเทเวศร์มีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา และสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษมที่มีบทบาทสำคัญต่อพื้นที่ย่าน และพื้นที่โดยรอบ ดังนี้

สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่

1) สะพานกรุงธน (ซังฮี้) เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาที่เชื่อม ระหว่างพื้นที่ฝั่งธนบุรีและฝั่งพระนครเข้าด้วยกัน โดยสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2497 สมัยจอมพล ป.พิบูล สงคราม และเปิดใช้เมื่อปี พ.ศ.2500 เดิมเมื่อแรกสร้างนั้นยังไม่มีชื่อเป็นทางการ ประชาชนทั่วไป จึงเรียกกันว่า “สะพานซังฮี้” เนื่องจากสะพานนี้เริ่มต้นที่ปลายถนนซังฮี้ (ถนนราชวิถี) ทางด้านฝั่ง พระนคร ต่อมาเมื่อสร้างเสร็จแล้วรัฐบาลจึงได้ตั้งชื่อสะพานว่า “สะพานกรุงธน”

2) สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา จากฝั่งธนบุรีเชื่อมมาลงฝั่งพระนครเข้าสู่ถนนราชดำเนินกลาง โดยสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2514 และเปิด ใช้เมื่อปี พ.ศ.2516 มีวัตถุประสงค์สร้างขึ้นตามนโยบายผ่อนคลายความคับคั่งของการสัญจรใน กรุงรัตนโกสินทร์ และให้สอดคล้องกับผังเมืองของกรุงเทพมหานครในขณะนั้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.5 โครงข่ายคมนาคมในพื้นที่ศึกษา

<p>สัญลักษณ์</p> <p> ถนนในพื้นที่</p> <p> ท่าเรือ</p>	<p></p> <p>ภาควิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546</p> <p>0 0.075 0.15 กิโลเมตร</p>	<p>N</p>
--	--	--

3) สะพานพระราม 8 เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาจากบริเวณโรงงานสุรา บางยี่ขันทางฝั่งธนบุรีมาลงฝั่งพระนครเชื่อมกับถนนวิสุทธิกษัตริย์ บริเวณใกล้กับธนาคารแห่งประเทศไทย โดยสะพานนี้เป็นสะพานแห่งแรกที่กรุงเทพมหานครเป็นผู้สร้างขึ้นตามโครงการพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อแก้ไขปัญหาการจราจร และเป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายจตุรทิศตะวันตก-ตะวันออกที่สร้างเชื่อมระบบการจราจรจากฝั่งตะวันตกมาสู่ฝั่งตะวันออก วัตถุประสงค์ที่สำคัญในการสร้างก็เพื่อลดปัญหาการจราจรคับคั่งบนสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าและบริเวณใจกลางเกาะรัตนโกสินทร์ มีการเปิดใช้เมื่อปี พ.ศ.2545

สะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษม ได้แก่

4) สะพานเทเวศร์นฤมิตร เป็นสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษมที่ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต สะพานนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ช่วงปี พ.ศ.2442 เดิมเป็นราวสะพานเหล็กหล่อ ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นสะพานคอนกรีต และภายหลังมีการบูรณะและขยายผิวจราจรในปี พ.ศ.2518 ปัจจุบันทางกรุงเทพมหานครยังคงรักษานามพระราชทานเดิมของสะพานครั้งรัชกาลที่ 5 ไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (ภาณุพรรณ, 2545: 108)

นอกจากนี้จากเส้นทางคมนาคมทางบกที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้สามารถเดินทางเข้าถึงได้ ดังนี้

3.2.3.1.3 การเข้าถึงโดยรถยนต์ส่วนบุคคล หรือรถจักรยานยนต์ สามารถเดินทางโดยอาศัยถนนเส้นทางต่างๆ เข้าถึงพื้นที่ได้ 8 เส้นทาง คือ (แผนที่ 3.6)

เส้นทางที่ 1 เส้นทางจากฝั่งธนบุรีข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาทางสะพานกรุงธน บริเวณถนนราชวิถี เลี้ยวเข้าถนนขาวไปจนออกถนนสุขโขทัย แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนสามเสน หัวมุมบริเวณโรงพยาบาลวชิระ (วชิรพยาบาล) ผ่านโรงเรียนเซนต์คาร์เป็ล ตรงเข้าพื้นที่ย่านเทเวศร์ เส้นทางนี้เป็นเส้นทางเดิมจากฝั่งธนบุรีที่สามารถเข้าสู่พื้นที่ย่านเทเวศร์ได้ใกล้ และสะดวกที่สุด

เส้นทางที่ 2 เส้นทางจากฝั่งธนบุรีข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาทางสะพานพระราม 8 มาลงที่แยกวิสุทธิกษัตริย์ แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนประชาธิปไตย ถึงสะพานวิศวกรรมนฤมาน ให้เลี้ยวซ้ายเข้าถนนกรุงเกษม ตรงไปตามถนนเข้าพื้นที่ย่านเทเวศร์ บริเวณวัดนรนาถสุนทริการาม และตลาดต้นไม้เทเวศร์

เส้นทางที่ 3 เส้นทางจากฝั่งธนบุรี ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาทางสะพานปิ่นเกล้า ลงที่ถนนราชดำเนินกลาง ผ่านสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ถึงบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เลี้ยวซ้ายตรงโรงเรียนสตรีวิทยาเข้าสู่ถนนประชาธิปไตย ผ่านวัดศรี-

ทศเทพ ตรงไปถึงสะพานวิศุกรรมนฤมาน เลี้ยวซ้ายเข้าถนนกรุงเกษม ไปถึงวัดนรนาถสุนทริการาม และตลาดต้นไม้เทเวศร์ (เส้นทางเดียวกับเส้นทางที่ 2)

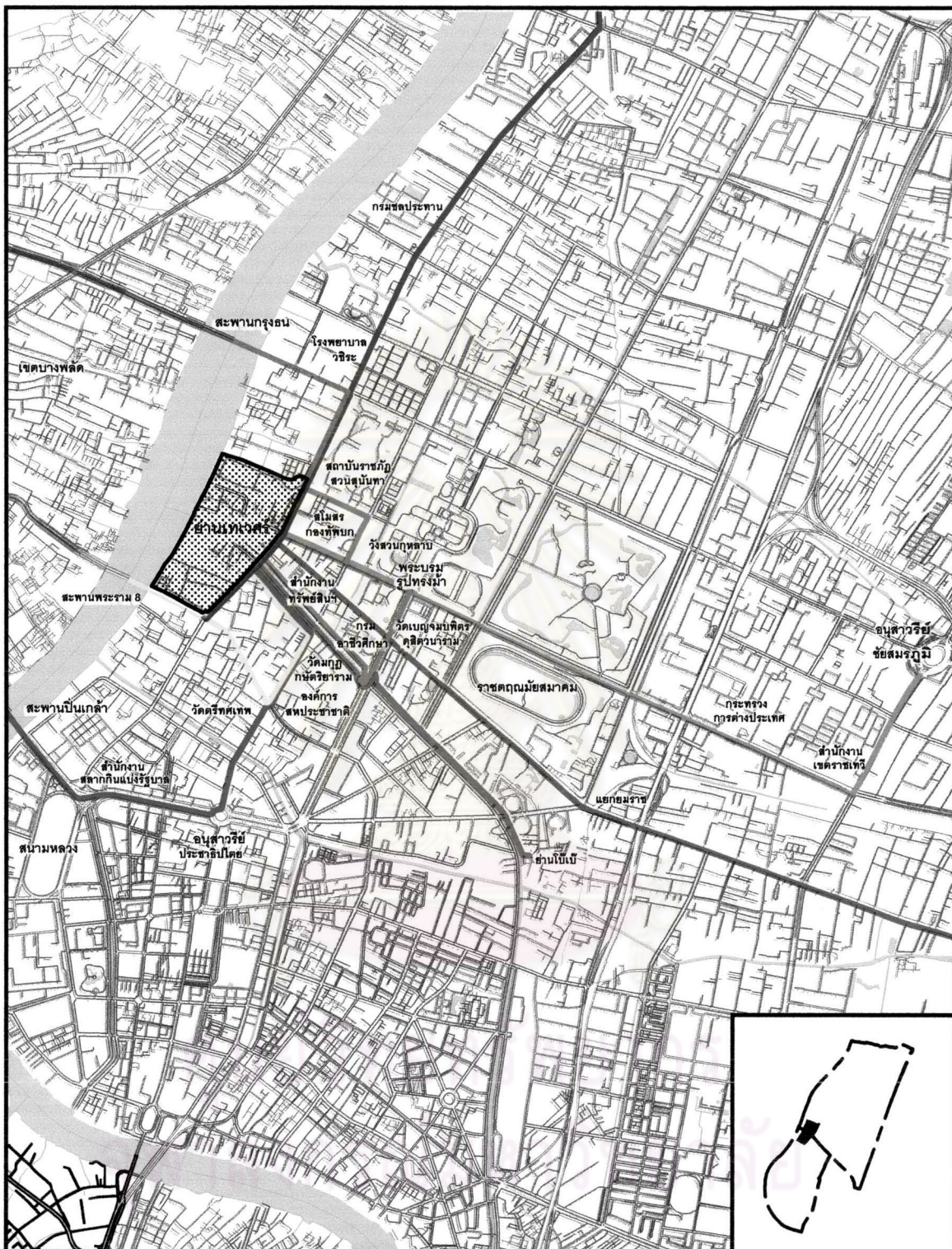
เส้นทางที่ 4 เส้นทางจากพระบรมรูปทรงม้ามาตามถนนราชดำเนินนอก สามารถเข้าสู่พื้นที่ย่านเทเวศร์ได้ 3 เส้นทาง คือ เส้นทางแรกที่สี่แยกบริเวณสวนอัมพร ให้เลี้ยวขวาเข้าถนนศรีอยุธยา ผ่านสโมสรกองทัพบก ตรงผ่านแยกสี่เสาเทเวศร์ เข้าสู่บริเวณวัดเทวราชกุญชรวิหารในพื้นที่ย่านเทเวศร์ เส้นทางที่ 2 จากถนนศรีอยุธยา ผ่านกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ เลี้ยวขวาเข้าถนนราชสีมา ตรงมาจนถึงบริเวณวังสวนกุหลาบ ให้เลี้ยวซ้ายเข้าถนนอุทงนอก ผ่านสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนสามเสนบริเวณเขตพระราชวังท่าवासกรี ซึ่งอยู่ในพื้นที่ย่านเทเวศร์ และเส้นทางที่ 3 จากถนนราชดำเนินนอก ผ่านกรมอาชีวศึกษา เลี้ยวขวาเข้าถนนลูกหลวง ผ่านสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เลียบมาตามแนวคลองผดุงกรุงเกษม มาบรรจบกับถนนสามเสน บริเวณตรงข้ามตลาดเทวราช หรือใจกลางพื้นที่ย่านเทเวศร์

เส้นทางที่ 5 เส้นทางจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เข้าสู่ถนน พญาไท ผ่านสำนักงานเขตราชเทวี ถึงสี่แยกเลี้ยวขวาเข้าถนนศรีอยุธยา ผ่านกระทรวงการต่างประเทศ ผ่านวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ถึงแยกสี่เสาเทเวศร์ ตรงเข้าย่านเทเวศร์

เส้นทางที่ 6 เส้นทางมาจากเขตราชเทวี ตรงมาทางถนนเพชรบุรี เข้าสู่ถนนพิษณุโลกผ่านราชตฤณมัยสมาคม ผ่านสำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ ตรงไปจนถึงถนน แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนสามเสน บริเวณตรงข้ามสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์

เส้นทางที่ 7 เส้นทางจากย่านบีบี ตลาดผดุงกรุงเกษมตรงมาตามถนนลูกหลวง เลียบตามแนวคลองผดุงกรุงเกษม เข้าสู่ถนนราชดำเนินนอก เลี้ยวขวาเข้าถนนกรุงเกษม ผ่านวัดมกุฎกษัตริยาราม ตรงไปเรื่อยๆ จนเข้าย่านเทเวศร์ที่วัดนรนาถสุนทริการาม เส้นทางนี้เป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทางติดต่อกันระหว่างตลาดผดุงกรุงเกษม และตลาดเทวราช

เส้นทางที่ 8 เส้นทางมาจากจังหวัดนนทบุรี วิ่งมาตามถนนพระราชารษฎร์สาย 1 มาบรรจบกับถนนสามเสน ผ่านโรงเรียนโยธินบูรณะ กรมชลประทาน วังสุโขทัย โรงพยาบาลวชิระ (วชิรพยาบาล) มาจนถึงเขตพระราชวังท่าवासกรีในพื้นที่ย่านเทเวศร์ ซึ่งเส้นทางนี้นับว่าเป็นเส้นทางสายหลักจากจังหวัดนนทบุรีที่เข้าถึงย่านเทเวศร์ได้ง่ายและสะดวก

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.6 เส้นทางในการเข้าถึงพื้นที่ศึกษา

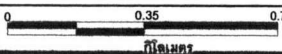
สัญลักษณ์

- เส้นทางที่ 1 — เส้นทางที่ 3 — เส้นทางที่ 5 — เส้นทางที่ 7
- เส้นทางที่ 2 — เส้นทางที่ 4 — เส้นทางที่ 6 — เส้นทางที่ 8

ภาควิชาการวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

3.2.3.1.4 การเข้าถึงโดยรถประจำทาง ในพื้นที่ย่านเทเวศร์มีสายรถประจำทางเดินรถผ่านเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถสรุปเส้นทางหลักได้ 3 เส้นทาง ดังนี้

1) ถนนสามเสน มีป้ายจอดรถประจำทาง 3 จุด คือ บริเวณหน้าธนาคารแห่งประเทศไทย บริเวณหน้าสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์ และหน้าหอสมุดแห่งชาติ โดยรถโดยสารประจำทางหรือระบบขนส่งมวลชนที่วิ่งผ่านทางถนนสามเสน ได้แก่

- รถประจำทางธรรมดา สาย 3, 9, 19, 30, 32, 33, 43, 49, 64, 65 และสาย 110

รถประจำทางสาย 3 และ 32 ให้บริการตั้งแต่เวลา 04.30 น.-22.00 น., สาย 9 ให้บริการเวลา 04.10 น.-23.20 น., สาย 19, 30, 33 และ 64 เป็นรถเอกชนให้บริการตั้งแต่เวลา 04.00 น.-21.50 น., สาย 43 ให้บริการตลอดคืน, สาย 49 ให้บริการ 04.10น.-23.20 น., สาย 65 ให้บริการเวลา 04.40 น.-22.00 น. และสาย 110 ให้บริการตั้งแต่เวลา 05.00 น.-24.00 น.

- รถปรับอากาศ สาย ปอ.505, ปอ.506 และสาย 516

รถปรับอากาศ สาย ปอ.505 ให้บริการตั้งแต่ 04.30 น.-20.00 น., สาย ปอ.506 ให้บริการเวลา 05.45 น.-20.00 น. และสาย 516 ให้บริการตั้งแต่เวลา 05.00 น.-21.00 น. (ช่วงเช้าและเย็นวิ่งเส้นทางลัดจากบางบัวทอง ตั้งฮั่วเส็ง สะพานกรุงธน และเทเวศร์)

2) ถนนพิษณุโลก มีป้ายจอดรถประจำทางใกล้พื้นที่ศึกษา 1 จุด บริเวณหัวมุมถนนตัดกับถนนสามเสน และมีรถประจำทางผ่าน 3 สาย คือ

- รถประจำทางธรรมดา สาย 16, 23 และ 72

รถประจำทางสาย 16 ให้บริการเวลา 04.30 น.-22.00 น. และสาย 23 ให้บริการเดินรถตลอดคืน สำหรับสาย 72 ให้บริการตั้งแต่เวลา 05.00 น.-23.00 น.

- รถปรับอากาศ สาย 16 สาย 23 (ทางด่วน) และปอ.พ.8

รถปรับอากาศสาย 16 ให้บริการเวลา 04.30 น.-22.00 น. และสาย 23 (ทางด่วน) ให้บริการตั้งแต่เวลา 04.30 น.-21.30 น.

3) ถนนกรุงเกษม มีป้ายจอดรถประจำทางใกล้กับพื้นที่ศึกษา 1 จุด ในบริเวณเชิงสะพานเทเวศร์นฤมิตร และมีรถประจำทางผ่านสายเดียว คือ

- รถประจำทางธรรมดา สาย 53

รถประจำทางสาย 53 ให้บริการตั้งแต่เวลา 04.30 น.-23.00 น. ซึ่งรถประจำทางสายนี้ให้บริการเดินรถเส้นทางรอบเมือง ทำให้มีผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีต้นสายอยู่บริเวณย่านเทเวศร์ที่เชิงสะพานเทเวศร์นครนิมิตรด้วย

3.2.3.2 การเข้าถึงโดยเส้นทางคมนาคมทางน้ำ เส้นทางคมนาคมทางน้ำนับว่าเป็นเส้นทางคมนาคมที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต โดยสามารถเดินทางเข้าถึงพื้นที่ย่านเทเวศร์ได้โดยทางเรือ 2 เส้นทาง คือ เรือโดยสารในคลองผดุงกรุงเกษม และเรือโดยสารในแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ปัจจุบันคลองผดุงกรุงเกษมมีสภาพเสื่อมโทรม และในบางช่วง เช่น บริเวณพื้นที่ย่านไม่ได้อาศัยคลองเป็นเส้นทางสัญจรเช่นในอดีต ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์เป็นเพียงทางระบายน้ำ ดังนั้นจึงเหลือเพียงการสัญจรทางเรือในแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้น

เรือโดยสารในแม่น้ำเจ้าพระยา ดำเนินการโดยบริษัท เรือด่วนเจ้าพระยา จำกัด เปิดให้บริการเส้นทางจากท่าราชวรบุรีจรณะ (บี๊กซ์) ถึงนนทบุรี โดยในพื้นที่ที่จะจอดที่ท่าเทียบเรือพระราม 8 บริเวณเชิงสะพานพระราม 8 (ท่าวิสุทธิกษัตริย์) และท่าเทเวศร์บริเวณปากคลองผดุงกรุงเกษม

การโดยสารทางเรือสามารถแบ่งประเภทเรือโดยสารออกเป็น 2 ประเภท คือ เรือด่วนพิเศษ และเรือด่วนธรรมดา

1) เรือด่วนพิเศษ ให้บริการวันจันทร์ - ศุกร์ระหว่างเวลาเร่งด่วนช่วงเช้า 05.50 น.-09.00น. และในช่วงบ่าย 15.00 น.-19.00 น. มี 2 สาย คือ

สายนนทบุรี-ราชวรบุรีจรณะ (ธงเหลือง) ใช้เวลาเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ 1 ชั่วโมง 50 นาที มีอัตราค่าโดยสารตั้งแต่ 9 - 25 บาทตามระยะทาง และจอด 10 ท่า ได้แก่ ท่านนทบุรี (พิบูลสงคราม 3), ท่าพระราม 7, ท่าบางโพ, ท่าเทเวศร์, ท่าพระปิ่นเกล้า, ท่าวังหลัง, ท่าราชวงศ์, ท่าสี่พระยา, ท่าสาทรและท่าราชวรบุรีจรณะ

และสายนนทบุรี-วัดราชสิงขร (ธงส้ม) ใช้เวลาเดินทางตลอดเส้นทาง 45 นาที โดยมีอัตราค่าโดยสาร 10 บาทตลอดสาย จอด 18 ท่า ได้แก่ ท่านนทบุรี (พิบูลสงคราม), ท่าพระราม 7, ท่าบางโพ, ท่าเกียกกาย, ท่าพายัพ, ท่าสะพานกรุงธน, ท่าเทเวศร์, ท่าพระราม 8, ท่าพระปิ่นเกล้า, ท่าวังหลัง, ท่าช้าง, ท่าสะพานพุทธ, ท่าราชวงศ์, ท่าสี่พระยา, ท่าโอเรียนเต็ล, ท่าสาทร, ท่าวัดจรรยาवास และวัดราชสิงขร

2) เรือด่วนธรรมดา สายนนทบุรี-วัดราชสิงขร (ไม่ติดธง) เปิดให้บริการเดินเรือตลอดวัน 06.00 น.-18.40 น. และออกทุก 20 นาที โดยใช้เวลาเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ 1 ชั่วโมง 15 นาที มีอัตราค่าโดยสาร 6 - 10 บาทตามระยะทาง และจอด 31 ท่า

นอกจากนี้ยังมีการให้บริการเรือข้ามฟาก โดยเฉพาะที่ท่าเทเวศร์นับเป็นท่าที่สำคัญ เพราะสามารถข้ามไปลงที่ฝั่งธนบุรี ในเขตบางกอกน้อยได้หลายเส้นทาง ซึ่งแต่ละเที่ยว โดยเฉพาะช่วงเช้าและเย็นนั้นจะมีผู้โดยสารใช้บริการเป็นจำนวนมาก

เส้นทางเรือข้ามฟากในย่านเทเวศร์ ได้แก่

- ท่าเทเวศร์-ท่าวัดบวรเมษคณ มีเรือบริการ 2 ลำ โดยมีค่าโดยสารครั้งละ 2 บาท และให้บริการตั้งแต่เวลา 05.30 น.-21.00 น.

- ท่าเทเวศร์-ท่าวัดคฤหบดี มีเรือบริการ 1 ลำ โดยมีค่าโดยสารครั้งละ 2 บาท และให้บริการตั้งแต่เวลา 05.00 น.-21.00 น. ซึ่งเส้นทางข้ามฟากนี้มีจำนวนผู้โดยสารมากที่สุด

- ท่าพระราม 8-ท่าบ้านปูน มีเรือบริการ 2 ลำ โดยมีค่าโดยสารครั้งละ 3 บาท และให้บริการตั้งแต่เวลา 06.00 น.-19.00 น.

สำหรับการเดินทางต่อจากท่าเรือเทเวศร์ สามารถต่อรถโดยสารประจำทางได้ โดยมีรถโดยสารให้บริการหลายสาย ได้แก่ สาย 3, 9, 16, 19, 30, 32, 33, 43, 49, 53, ปอ.23, และปอ.พ.8

ปัจจุบันเนื่องจากการคมนาคมทางบกมีความสะดวกและเป็นที่ยอมรับมากกว่าการคมนาคมทางน้ำ ดังนั้นการสัญจรทางเรือจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการเข้าถึงพื้นที่ย่านเทเวศร์ โดยเฉพาะเพื่อช่วยลดปริมาณการจราจรในช่วงเช้าและเย็น แต่เนื่องจากยังขาดความเชื่อมโยงกับเส้นทางคมนาคมทางบกโดยรถประจำทาง คือ มีระยะห่างระหว่างท่าเรือกับจุดจอดรถประจำทางมากเกินไป ทำให้ผู้โดยสารไม่มีความสะดวกเท่าที่ควรในการเปลี่ยนพาหนะโดยสาร

3.2.4 ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ (แผนที่ 3.7)

3.2.4.1 ระบบสาธารณูปโภค

3.2.4.1.1 ระบบบริการขั้นพื้นฐาน การให้บริการระบบไฟฟ้า ประปา และโทรศัพท์ในพื้นที่ย่านเทเวศร์มีพร้อมทั่วถึงทั้งพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีที่ทำการไปรษณีย์เทเวศร์ ในเขตพระนคร ซึ่งมีขอบเขตการให้บริการในพื้นที่แถบนี้ รวมถึงในบริเวณย่านเทเวศร์ด้วย

3.2.4.1.2 ระบบการจัดเก็บขยะ เนื่องจากบริเวณพื้นที่ย่านเทเวศร์คาบเกี่ยวอยู่ในเขตพระนคร และเขตดุสิต ดังนั้นการจัดเก็บขยะภายในย่านเทเวศร์จึงอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพระนคร และเขตดุสิต และจะมีการนำขยะไปกำจัดที่โรงงานกำจัดขยะมูลฝอยอ่อนนุช โดยประเภทของขยะมีทั้งขยะจากชุมชน และขยะจากสถานที่ราชการต่างๆ ซึ่งทาง

สำนักงานเขตจะเป็นผู้ดำเนินการจัดเก็บขยะโดยตรงจากแต่ละบริเวณในรูปแบบของการเก็บขยะจากบ้านเรือน และการเก็บขยะจากถังขยะรวม

สำหรับขยะจากตลาดเทวราช ซึ่งมีปริมาณมากและมีการเข้าถึงที่ลำบากจะใช้รถลากเก็บขยะจากร้านค้าต่างๆ ในบริเวณตลาดมารวมไว้ในถังขยะรวมของตลาด และมีรถขยะขนาดกลางของสำนักรักษาความสะอาดเข้ามาเก็บอีกที (สำนักรักษาความสะอาดมีหน้าที่เก็บขยะมูลฝอยจากตลาดของสำนักงานตลาดกรุงเทพมหานคร) นอกเหนือจากการจัดเก็บขยะแล้วตลาดเทวราชยังมีการทำความสะอาดเพิ่มเติม โดยมีการกวาดตลาดทุกวัน ล้างตลาดทุกอาทิตย์ รวมถึงมีการกวาดหยากไย่ ลอกท่อระบายน้ำ และกำจัดหนูและแมลงสาบเดือนละครั้ง ส่วนในอนาคตงบประมาณใหม่จะมีการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะภายในตลาดใหม่ สร้างถังขยะขนาดใหญ่ขึ้น และเพิ่มการทำความสะอาดให้ทั่วถึงและมากขึ้นด้วย

3.2.4.1.3 ระบบบรรเทาสาธารณภัย ในพื้นที่ย่านไม่มีสถานีดับเพลิงและหน่วยบรรเทาสาธารณภัย แต่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงมีสถานีดับเพลิงที่ให้บริการ 1 แห่ง คือ สถานีดับเพลิงสามเสน ซึ่งให้บริการครอบคลุมพื้นที่ย่านเทเวศร์ และมีความพร้อมทั้งในด้านพนักงานและอุปกรณ์ดับเพลิง แต่ถ้าดูจากสภาพของพื้นที่ย่านเทเวศร์ ที่ประกอบด้วยชุมชนและอาคารที่ปลูกติดกันอย่างแออัด กรณีเกิดเพลิงไหม้จะเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการดับเพลิง โดยเฉพาะบ้านไม้ในชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม และชุมชนวัดเทวราชกุญชร

3.2.4.1.4 ระบบสาธารณสุข ภายในย่านเทเวศร์มีหน่วยงานสาธารณสุขของเขตพระนคร และเขตดุสิตเป็นผู้ดูแล โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (ออส.) เป็นผู้ให้การฝึกอบรมด้านการปฐมพยาบาล การจ่ายยา และการใช้ยาสามัญประจำบ้าน พร้อมทั้งภายในพื้นที่ย่านเทเวศร์ยังมีศูนย์สุขภาพชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ดูแลด้านสาธารณสุขภายในชุมชน เช่น ศูนย์สุขภาพชุมชนวัดเทวราชกุญชร และศูนย์สุขภาพชุมชนท่าวาสุกรี

นอกจากนี้บริเวณใกล้เคียงกับย่านในเขตดุสิต ยังมีโรงพยาบาลวชิระ (วชิรพยาบาล) ซึ่งเป็นสถานพยาบาลขนาดใหญ่ของรัฐที่สามารถให้บริการครอบคลุมชุมชนในแถบนี้ รวมถึงพื้นที่ย่านเทเวศร์ด้วย

3.2.4.1.5 ที่จอดรถ ย่านเทเวศร์มีที่จอดรถภายในพื้นที่ 4 บริเวณ ได้แก่

- ภายในวัดนรนาถสุนทริการาม
- บริเวณตลาดต้นไม้เทเวศร์ ริมถนนกรุงเกษม ซึ่งจะสามารถ

จอดรถหน้าร้านขายต้นไม้ได้ตลอดแนวถนนกรุงเกษม

ถึงขยะรวมของตลาด

กองขยะภายในชุมชน

ภาพที่ 3.1 ระบบการจัดเก็บขยะในย่านเทเวศร์

ศูนย์สุขภาพชุมชนวัดเทวราชฯ

ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าวาสุกรี

ภาพที่ 3.2 ศูนย์สุขภาพชุมชนในย่านเทเวศร์

ที่จอดรถภายในวัดนรนาถฯ

ที่จอดรถภายในวัดเทวราชฯ

ที่จอดรถริมถนนกรุงเกษม

ที่จอดรถริมถนนศรีอยุธยา

ภาพที่ 3.3 ที่จอดรถในย่านเทเวศร์

- บริเวณริมถนนศรีอยุธยา 2 ฝั่งถนน ช่วงทางเข้าวัดเทวราชกุญชรวิหาร ไปจนถึงถนน จดริมแม่น้ำเจ้าพระยา

- ภายในวัดเทวราชกุญชรวิหาร

ซึ่งการจอดรถภายในวัดนรนาถสุนทริการาม และวัดเทวราชกุญชรวิหารนั้นจะมีการเก็บค่าจอดรถเฉลี่ยประมาณ 20 บาท/คัน เพื่อนำไปใช้เป็นค่าบำรุงวัด

อย่างไรก็ตามเนื่องจากย่านเทเวศร์มีผู้คนอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก และมีชุมชนอยู่กันอย่างแออัดหนาแน่น แม้จะมีที่จอดรถภายในพื้นที่หลายแห่ง แต่โดยรวมพื้นที่ที่มีก็ไม่เพียงพอสำหรับรองรับผู้มาใช้บริการภายในพื้นที่ย่าน ดังนั้นที่จอดรถจึงนับเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการค้าภายในย่านเทเวศร์

3.2.4.2 ระบบสาธารณูปการ

3.2.4.2.1 สถานศึกษา ในพื้นที่ย่านเทเวศร์มีโรงเรียนอนุบาล และโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง คือ

- 1) โรงเรียนอนุบาลธรรมภิรักษ์
- 2) โรงเรียนวัดเทวราชกุญชร (โรงเรียนเทศบาล)

สำหรับระดับอุดมศึกษา มีสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 2 แห่ง ได้แก่

- 3) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์
- 4) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตโชติเวช

นอกจากนี้ในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีโรงเรียน และสถาบันอุดมศึกษาอีกหลายแห่ง อาทิเช่น โรงเรียนวัดราชาธิวาส โรงเรียนเซนต์คาร์เปอล โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนสตรีวรนาถ โรงเรียนวัดมกุฎกษัตริยาราม สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และสถาบันราชภัฏสวนดุสิต เป็นต้น จนอาจกล่าวได้ว่าบริเวณนี้เป็นบริเวณที่มีการกระจุกตัวของสถานศึกษาในระดับต่างๆ เป็นจำนวนมาก

3.2.4.2.2 ศาสนสถาน ภายในย่านเทเวศร์มีศาสนสถานหรือวัด 2 แห่ง ได้แก่

1) วัดนรนาถสุนทริการาม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานเทเวศร์นฤมิตร ตรงมุมคลองผดุงกรุงเกษมติดกับถนนสามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร เดิมมีชื่อว่า “วัดเทพพลี หรือวัดฉิมพลี” วัดนี้ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้าง แต่สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นระหว่างปลายรัชกาลที่ 2 ถึงก่อน พ.ศ.2394 เมื่อครั้ง

รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯให้ขุดคลองผดุงกรุงเกษม คลองนี้ได้ตัดผ่านพื้นที่ของวัดเทพยพลี ทำให้พื้นที่ของวัดแยกออกเป็น 2 ส่วน ส่วนน้อยซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของคลองผดุงกรุงเกษมจึงตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของคนอื่นไป (พระเทพพรหมมงคลเมธี, สัมภาษณ์, 29 ธันวาคม 2546) ต่อมาช่วงต้นสมัยรัชกาลที่ 5 พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (เถียน โชติกเสถียร) ครั้งยังเป็นพระยานรนาถภักดีกับคุณหญิงสุน (ภรรยา) เห็นว่าวัดอยู่ในสภาพทรุดโทรม จึงได้มีจิตศรัทธาสละทรัพย์ทำการปฏิสังขรณ์วัด หรือแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างวัดขึ้นใหม่ ครั้นปฏิสังขรณ์เสร็จเรียบร้อยแล้วก็น้อมเกล้าฯ ถวายแด่รัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์ท่านทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงและได้ทรงแปลงให้เป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกาย พระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดนรนาถสุนทริการาม” เป็นอนุสรณ์แก่ผู้บูรณะปฏิสังขรณ์ทั้งสองท่าน ตั้งแต่ พ.ศ.2418 เป็นต้นมา

วัดมีที่ดินเนื้อที่ 13 ไร่ และที่ธรณีสงฆ์ 2 แปลง สิ่งปลูกสร้างประกอบด้วย พระอุโบสถ, พระวิหารแบบจีน, พระเจดีย์รูปทรงกลม, ศาลาการเปรียญ, ศาลาหน้าวัด, หอไตร, หอระฆัง และกุฏิสงฆ์

2) วัดเทวราชกุญชรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก บริเวณปากคลองผดุงกรุงเกษมด้านเหนือในพื้นที่แขวงวรวิหารบาล เขตดุสิต วัดนี้เดิมเป็นวัดราษฎร์สร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ชื่อวัดสมอแครง (คู่กับวัดสมอรายหรือวัดราชาธิวาส) สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล และเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีทรงปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ พระนามเดิมว่า “พระองค์เจ้ากุญชร” พระราชโอรสในรัชกาลที่ 2 ทรงมีจิตศรัทธาบูรณะปฏิสังขรณ์วัดสมอแครงใหม่ และทรงน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงรับเป็นพระอารามหลวง และพระราชทานนามวัดเพื่อเป็นเกียรติยศและอนุสรณ์แก่ผู้บูรณะปฏิสังขรณ์ว่า “วัดเทวราชกุญชร”

ที่ตั้งวัดมีที่ดิน 20 ไร่ และที่ธรณีสงฆ์ 1 ไร่ สิ่งปลูกสร้าง ได้แก่ โบสถ์เดิม, พระอุโบสถหลังปัจจุบัน, เจดีย์, ศาลาการเปรียญ, ศาลาบำเพ็ญกุศล, กุฏิสงฆ์, โรงเรียนปริยัติธรรม, เมรุวัด และศาลาท่าน้ำ

ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดเทวราชกุญชรวิหารเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 64 เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2492 (ศิลปากร, กรม, 2525: 362)

3.2.4.2.3 ตลาดสด ในย่านเทเวศร์มีตลาดขนาดใหญ่ คือ ตลาดเทวราช ซึ่งเป็นตลาดสดในความดูแลของสำนักงานตลาด กรุงเทพมหานคร โดยเช่าที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตลาดนี้ตั้งอยู่บริเวณริมคลองผดุงกรุงเกษม และเต็มไปด้วยของกิน

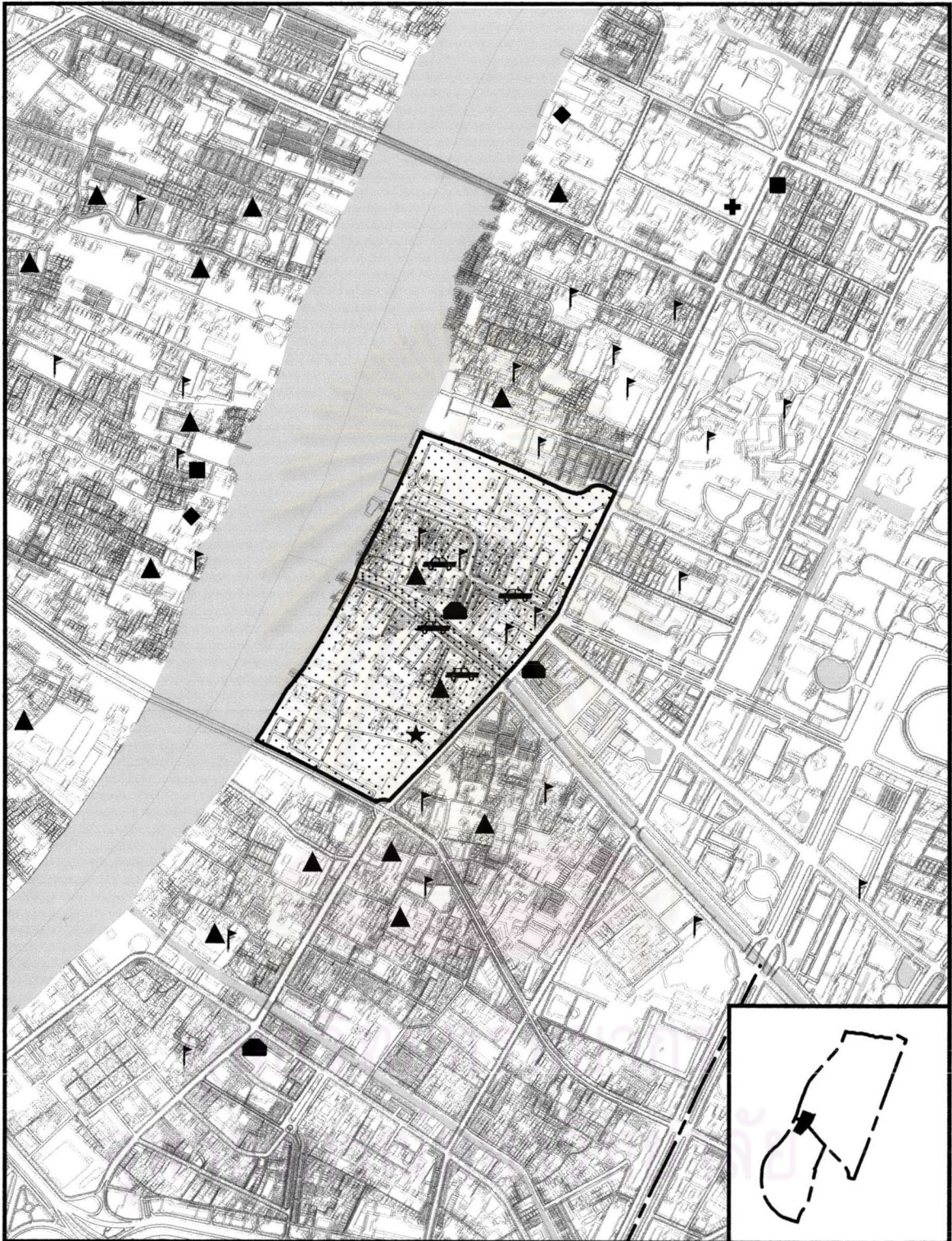

วัดเทวราชกุญชรวิหาร

วัดนรนาถสุนทริการาม

ภาพที่ 3.4 วัดภายในย่านเทเวศร์

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 3.7 ที่ตั้งของสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

สัญลักษณ์ ★ ที่ทำการไปรษณีย์ ◆ สถานีดับเพลิงสามเสน ■ สถานีตำรวจ + โรงพยาบาล ที่จอดรถ สถานศึกษา วัด ตลาด	 ภาควิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
	ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร กิโลเมตร	

ของใช้มากมาย อาทิ อาหารสด อาหารแห้ง เครื่องแกง ผัก ผลไม้ต่างๆ นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมี ตลาดต้นไม้เทเวศร์ตั้งอยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษมอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งซื้อขายไม้ดอกไม้ประดับ ที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงมานานกว่า 30 ปีด้วย

ตลาดนับเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของย่านเทเวศร์เนื่องจากเป็น กิจกรรมหลักของพื้นที่ในการให้บริการสำหรับคนภายในย่าน และผู้ที่อยู่อาศัยและประกอบ กิจกรรมต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะช่วงเวลากลางวันจะมีผู้คนจำนวนมากเข้ามา รับประทานอาหารทั้งในพื้นที่ตลาด และบริเวณโดยรอบ สำหรับภายในตลาด ปัจจุบันผู้คนจะมาซื้อ ของสด ของแห้งกันอย่างคึกคักเฉพาะในช่วงเวลาเช้ามืดและช่วงเย็นเท่านั้น ส่วนเวลากลางวันผู้คน จะลดน้อยลงมาก ทำให้ร้านค้าบางร้านในตลาดต้องปิดร้านในช่วงกลางวัน

นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงยังมีย่านการค้าและแหล่งซื้อขายที่ สำคัญ เช่น ย่านบางลำภู ย่านนางเลิ้ง ตลาดมหานาค ย่านศรียาน และย่านราชวัตร ซึ่งเป็นแหล่ง ซื้อขายสินค้าที่มีผู้ซื้อ-ผู้ขายจำนวนมาก ย่านนี้และบริเวณใกล้เคียงจึงนับได้ว่าเป็นย่านการค้าที่ สำคัญบริเวณหนึ่งใจกลางเมืองของกรุงเทพมหานคร

3.2.4.2.4 สถานที่ราชการ ย่านเทเวศร์เป็นพื้นที่ที่จัดอยู่ในเขตใจกลาง กรุงเทพมหานครที่มีความสำคัญ เพราะเป็นที่ตั้งหน่วยงานราชการต่างๆ ได้แก่ (แผนที่ 3.8)

1) ธนาคารแห่งประเทศไทย เขตพระนคร ตั้งอยู่ริมถนนสามเสน ติดกับสะพานพระราม 8 เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นวังบางขุนพรหม แต่ต่อมาภายหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์เป็นของรัฐบาล สถานที่ราชการหลายแห่งจึงมา ใช้วังบางขุนพรหมเป็นทำการ จนถึงปัจจุบันพื้นที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย

2) กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ สังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งอยู่ในพื้นที่วังเทเวศร์เดิม บริเวณด้านในริมถนนกรุงเกษม ในเขต พระนคร และอยู่ติดกับชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม

3) หอสมุดแห่งชาติ ตั้งอยู่ริมถนนสามเสน ในพื้นที่เขตดุสิต ภายในพื้นที่ประกอบด้วย หน่วยงานของหอสมุดแห่งชาติจำนวนหลายหน่วยงาน อาทิเช่น หอ จดหมายเหตุแห่งชาติ หอพระสมุดวชิรญาณ หอเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 9 เป็นต้น

สถานที่ราชการในพื้นที่ นับว่ามีส่วนสำคัญต่อบทบาทความเป็น ย่านการค้า เนื่องจากข้าราชการ และผู้ที่ทำงานในหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งอยู่ในบริเวณย่าน เทเวศร์เอง และพื้นที่ใกล้เคียงนั้นส่วนใหญ่จะเข้ามารับประทานอาหารในพื้นที่ย่าน ส่งผลให้ใน ช่วงเวลากลางวัน ตลาดและบริเวณโดยรอบยังคงมีผู้มาใช้บริการบ้าง ทั้งรับประทานอาหาร และ ซื้อสินค้าภายในตลาด

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.8 สถานที่ราชการในพื้นที่ศึกษา

<p>สัญลักษณ์</p> <p>■ สถานที่ราชการ</p>	 <p>สาขาวิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร</p> <p>0 0.075 0.15 กิโลเมตร</p>	
--	--	---

3.2.4.2.5 เขตทหาร ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษาเป็นที่ตั้งของหน่วยทหารที่สำคัญจำนวนมาก อาทิเช่น กรมสวัสดิการทหารบก บริเวณสี่เสาเทเวศร์ ถนนศรีอยุธยา, กองพลที่ 1 รักษาพระองค์ ถนนพิษณุโลก ตรงข้ามกับคุรุสภา, กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในกองบัญชาการทหารสูงสุด ถนนสุโขทัย เป็นต้น

3.2.4.3 สถานที่สำคัญ

ย่านเทเวศร์และบริเวณใกล้เคียงเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นพระราชวัง และวังเจ้านาย ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และมีบทบาทสำคัญต่อย่านเทเวศร์ และบริเวณใกล้เคียง เนื่องจากเป็นทั้งที่ประทับ ที่รับรองแขกบ้านแขกเมือง และบางแห่งยังเป็นที่ให้ความรู้แก่ลูกหลานข้าราชการบริพาร นอกจากนี้วังต่างๆ ยังมีสถาปัตยกรรมหลายรูปแบบที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์จนถึงทุกวันนี้ พระราชวัง และวังเจ้านาย ได้แก่ (แผนที่ 3.9)

1) พระราชวังดุสิต เป็นพระราชวังที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ปี พ.ศ.2440 มีที่ตั้งอยู่ในเขตดุสิต ระหว่างคลองสามเสนและคลองผดุงกรุงเกษม เดิมมีนามว่า "วังสวนดุสิต" ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทรงใช้เป็นที่พักผ่อน แต่ต่อมาโปรดฯ ให้ใช้เป็นที่พักบถาวร จึงสร้างพระตำหนักเพิ่มอีกหลายแห่ง อาทิ สวนสุนันทา เป็นต้น สมัยรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามเป็น "พระราชวังดุสิต" ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่บางส่วนของพระราชวังเป็นสถานที่ราชการของรัฐบาล แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพระราชวังที่ประทับจวบจนรัชกาลปัจจุบัน

2) วังสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต หรือที่เรียกว่าวังบางขุนพรหม ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในตำบลบางขุนพรหม สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ปี พ.ศ.2444 เดิมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พระราชโอรสในรัชกาลที่ 5) ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ.2475) วังบางขุนพรหมได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นที่ทำการของส่วนราชการต่างๆ อาทิ กองบัญชาการกองทัพบก สถานีไทยโทรทัศน์ (ช่อง 4 บางขุนพรหม) เป็นต้น ปัจจุบันเป็นที่ทำการของธนาคารแห่งประเทศไทยและพิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย

สิ่งก่อสร้างที่ยังคงเหลือในปัจจุบัน คือ พระตำหนักใหญ่ ศิลปกรรมแบบ Renaissance ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์เงินตรา ตำหนักสมเด็จ และตำหนักหอ ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นที่ทำกรของธนาคาร

นับได้ว่าวังบางขุนพรหมเป็นสถานที่ที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และภูมิสถาปัตยกรรม ในปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยได้อนุรักษ์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระตำหนักเดิมไว้เกือบสมบูรณ์

3) วังพลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ หรือวังเทเวศร์ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เขตพระนคร ได้ปากคลองผดุงกรุงเกษม ถัดมาจากวังบางขุนพรหม วังนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานที่ดินและสร้างตำหนักพระราชทานเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนพระองค์ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถเสด็จประทับตลอดพระชนมายุ จนหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เจ้าพระยาอนิรุทธเทวา ขายบ้านบรมมหาราชวังที่ถนนพิษณุโลก ให้รัฐบาล แล้วซื้อวังนี้บริเวณริมถนนกรุงเกษม ตั้งแต่ตัวพระตำหนักไปจนถึงริมแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาได้ให้เอกชนเช่าดำเนินการ ปัจจุบันพระตำหนักเป็นที่ตั้งของบริษัทเทลคอม จำกัด

สำหรับพื้นที่ส่วนที่เหลือ ทายาทในราชสกุลกิติยากรปกครองอาณาบริเวณวังตอนริมถนนกรุงเกษม ตั้งแต่พระตำหนักไปถึงบริเวณกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์ และอ้อมไปด้านหลังจรดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาหม่อมเจ้าขจรจบ กิติยากร ได้ขายที่และตำหนักให้แก่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ใช้เป็นที่ทำการกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เหลืออาณาบริเวณที่ทายาทในราชสกุลกิติยากรปกครองตั้งแต่ส่วนกลางอ้อมไปออกแม่น้ำทางด้านหลังที่ดินของตระกูลอนิรุทธเทวา มีตำหนักเอก คือพระตำหนักของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความปกครองของหม่อมหลวงบัว กิติยากร (พระมารดาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ)

ปัจจุบันคงเหลือสิ่งก่อสร้าง คือ พระตำหนักที่ประทับ ตำหนักน้ำ เรือนจางวาง เรือนปลัดกรม เรือนแถวข้าราชการ และตำหนักที่ประทับของพระราชโอรส-ธิดา เช่น พระตำหนักกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จประทับมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ปัจจุบันเป็นแบบบ้านที่สถาปนิกให้ความสนใจมาก และพระตำหนักหม่อมเจ้า ขจรจบ กิติยากร ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ทำการของอธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์

4) วังจันทร์เกษม ตั้งอยู่ถนนราชดำเนินนอก บริเวณใกล้กับสะพานมัฆวานรังสรรค์ วังนี้แต่เดิมเมื่อเริ่มสร้างเป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร แต่มิได้ใช้ไปตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากเมื่อวังสร้างเสร็จ รัชกาลที่ 5 ทรงเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 6 แทน ทำให้วังจันทร์เกษมถูกใช้เป็นสถานที่ราชการตั้งแต่นั้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยช่วงแรกพระตำหนักใหญ่ได้ใช้เป็นที่ตั้งของสถานพยาบาลสำหรับ

ข้าราชการบริวาร ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนการเรือน จนปี พ.ศ.2483 โรงเรียนการเรือนได้ย้ายสถานที่ กระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบันจึงได้ย้ายเข้ามาใช้สถานที่นี้แทน และใช้พระตำหนักเป็นที่ตั้งของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

5) วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ หรือวังปารุสกวัน เป็นวังที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 บริเวณริมถนนราชดำเนินนอก ใกล้ลานพระบรมรูปทรงม้า และเป็นวังที่รัชกาลที่ 5 โปรดให้สร้างขึ้นเป็นพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และพระตำหนักปารุสกวัน เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ แต่ในภายหลังมีการรวมพระตำหนักทั้ง 2 หลังเป็นบริเวณเดียวกัน และใช้เป็นวังที่ประทับของสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นที่ทำการของส่วนราชการ ปัจจุบันยังคงเหลือพระตำหนัก 2 หลัง โดยพระตำหนักจิตรลดารโหฐานใช้เป็นที่ตั้งของกองสื่อสาร กรมตำรวจ และตำหนักปารุสกวันเป็นที่ตั้งของกรมประมวลข่าวกรอง

6) วังกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ หรือวังรพีพัฒน์ ตั้งอยู่ริมถนนสามเสน เขตดุสิต บริเวณริมสะพานเทเวศร์นฤมิตร สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่นเดียวกัน เดิมเป็นที่ประทับของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒน์ศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ตลอดพระชนมายุ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 วังรพีพัฒน์ตกเป็นสมบัติของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และเอกชนได้ขอเช่าเพื่อจัดตั้งโรงเรียนรพีพัฒน์ ต่อมาในปี พ.ศ.2494 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ขอซื้อไปจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพื่อตั้งเป็นโรงงานผลิตนม และตั้งแต่ปี พ.ศ.2495 กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ขอซื้อต่อจากกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา ปัจจุบันได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็น สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์

สำหรับสิ่งก่อสร้างของวังเดิม ในปัจจุบันไม่เหลืออาคารใดๆ อาคารของสถาบันฯ มีการก่อสร้างใหม่ทั้งหมด

7) วังกรมหลวงปราจิณกิติบดี เป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สร้างพระราชทานบริเวณริมถนนลูกหลวง ต่อกับถนนสามเสนฟากตะวันออกที่เชิงสะพานเทเวศร์นฤมิตร ตรงข้ามกับวังรพีพัฒน์ โดยวังนี้กรมหลวงปราจิณกิติบดีได้ใช้เป็นที่พักตลอดพระชนมายุ เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ประสบภัยทางอากาศ ทายาทจึงได้ปลูกสร้างขึ้นใหม่เป็นที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์ให้เช่า

8) วังสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ หรือวังลาดาวลัย สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2449 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อใช้เป็นที่พักของสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

ตั้งอยู่ริมถนนประชาธิปไตย ถนนลูกหลวง และถนนราชสีมา โดยได้ใช้วังนี้เป็นที่ประทับตลอดพระชนมายุ ปัจจุบันเหลือตำหนักที่ประทับเพียง 1 หลัง ซึ่งใช้เป็นที่ทำการของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และบริษัทในเครือ

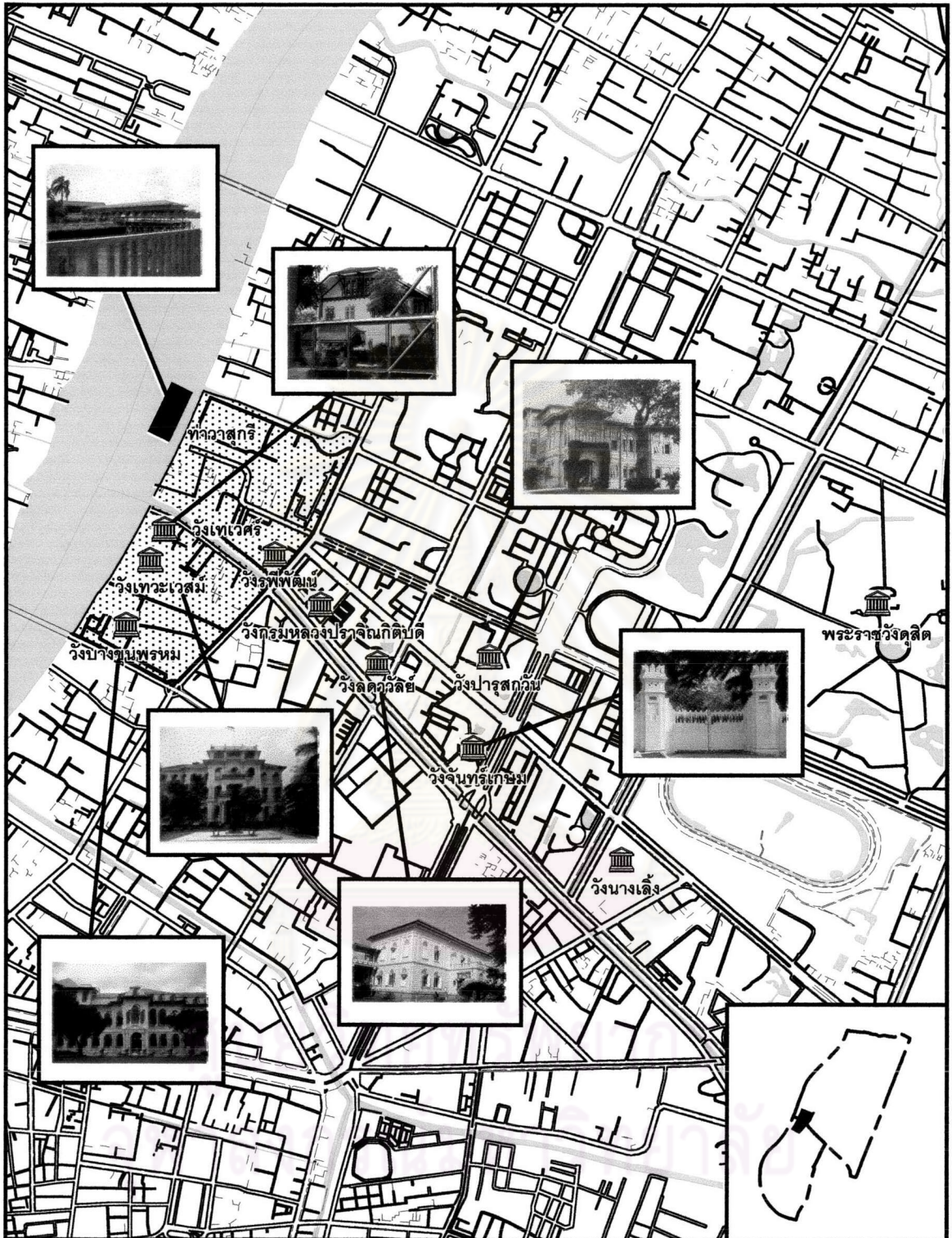
9) วังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือวังนางเลิ้ง เป็นวังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (พระราชโอรส) ในบริเวณริมถนนลูกหลวง ปากคลองเปรมประชากรทางใต้ ต่อกับฝั่งตะวันออกของคลองผดุงกรุงเกษม ในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพณิชยการพระนคร

สิ่งก่อสร้างที่ยังคงเหลือ คือ อาคารไม้ขนาดเล็กของหม่อมคนหนึ่ง ในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

10) วังสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือวังเทเวศร์ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังเทเวศร์พระราชทานประมาณปี พ.ศ.2459 บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตำบลบางขุนพรหม อยู่กลางระหว่างพื้นที่ของวังบางขุนพรหม และวังเทเวศร์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานที่ดินไว้ก่อนแล้ว และได้ใช้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุทัยวงศ์ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการและพระทนายาทจนถึง พ.ศ.2493 กระทรวงสาธารณสุขได้ทำการจัดซื้อพื้นที่บางส่วนของวังเทเวศร์เพื่อใช้เป็นที่ทำการของกระทรวงสืบทอดมาจนกระทั่งปี พ.ศ.2537 ขณะที่บางส่วนปัจจุบันยังเป็นที่อยู่ของทนายาทในราชสกุลเทวกุล ณ อยุธยา

สิ่งปลูกสร้างภายในวัง มีพระตำหนักเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันตำหนักส่วนใหญ่ยังคงมีอยู่ แต่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้บูรณะปรับปรุงอาคารเก่าให้อยู่ในสภาพดีและรักษารูปทรงทางสถาปัตยกรรมไว้ตามแบบเดิม เช่น พระตำหนักใหญ่ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สำหรับตำหนักของพระทนายาท ยังคงตั้งเรียงรายจากริมถนนสามเสนเข้ามา 2 ข้างถนนภายในวัง ปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขได้อินกรรมสิทธิ์วังนี้ให้เป็นของธนาคารแห่งประเทศไทย และอยู่ในระหว่างการก่อสร้างอาคารสำนักงานแห่งใหม่ของธนาคารฯ ซึ่งจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2547 นี้

11) ที่ทำการเรือยนต์หลวง ท่าวาสุกรี หรือเขตพระราชวังท่าวาสุกรี แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต เป็นที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ ปี พ.ศ.2452 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาร่วงษ์พิพัฒน์ สร้างตำหนักแพและสะพานทำน้ำ บริเวณปลายถนนพระชนวน ใกล้ประตูน้ำคลอง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.9 สถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา และบริเวณใกล้เคียง

สัญลักษณ์

พระราชวัง และวังเจ้านาย

เขตพระราชวังท้าววาสุกรี

สาขาวิชาการวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : หนังสือพระราชวัง และวังสมัยรัชกาลที่ 5

0 0.15 0.3

กิโลเมตร

และบริเวณใกล้เคียงท่อ ได้วัดราชาธิวาส สำหรับเป็นท่าเทียบเรือพระที่นั่งของพระราชวังดุสิต ปัจจุบันท่าวาสุกรียังใช้เป็นท่าเทียบเรือพระที่นั่งและมีโรงเก็บเรือพระราชพิธีส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นที่ทำกรของฝ่ายเรือยนต์หลวง สังกัดกองพระราชพาหนะด้วย

สถานที่สำคัญในย่านเทเวศร์และบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่จะเป็นพระราชวัง และวังเจ้านาย ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 แทบทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นสมัยที่มีการพัฒนาพื้นที่ทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานคร พระราชวังและวังเจ้านายต่างๆ นั้นนับเป็นตัวนำสำคัญ ทำให้เกิดบ้านเรือนราษฎรหนาแน่นตามมา และในขณะนั้นตลาดในย่านเทเวศร์ก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นตลาดบกจากการตัดถนนสามเสน ดังนั้นสถานที่สำคัญต่างๆ และบ้านเรือนราษฎรจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมบทบาทของตลาดในย่านเทเวศร์นับตั้งแต่นั้นมา

3.2.5 พื้นที่ว่าง

พื้นที่ว่างภายในย่านเทเวศร์ ได้แก่ พื้นที่ต่างๆ ดังนี้ (แผนที่ 3.10)

3.2.5.1 **พื้นที่สีเขียว** หรือสวนหย่อม ในย่านเทเวศร์แทบจะไม่มีพื้นที่สีเขียว แต่ขณะที่บริเวณใกล้เคียง ปัจจุบันมีสวนหย่อมที่สามารถไปใช้บริการได้ 2 แห่ง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร คือ

1) ภายในบริเวณสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา เขตดุสิต ขนาดพื้นที่ประมาณ 782.70 ตารางเมตร

2) ศูนย์เยาวชนเทเวศร์ เขตพระนคร พื้นที่ 213 ตารางเมตร

นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ได้สะพานพระราม 8 มีโครงการปรับปรุงและพัฒนาเป็นส่วนหย่อมอีกแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร เพื่อถวายเป็นพระราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็นบริเวณส่วนต่างๆ คือ สวนเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 8 ซึ่งเป็นสวนสาธารณะและพื้นที่สีเขียว พิพิธภัณฑสถานบ้านปูน พิพิธภัณฑสถานโบราณคดี และลานกีฬา ปัจจุบันอยู่ในระหว่างการก่อสร้างให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ อย่างครบถ้วน

3.2.5.2 **พื้นที่สัญจร** ได้แก่ ทางเดินเท้า ถนน และบาทวิถีริมถนนด้านในพื้นที่ ซึ่งนับเป็นพื้นที่ว่างภายในชุมชนในย่านที่สามารถทำกิจกรรมย่อยๆ ได้

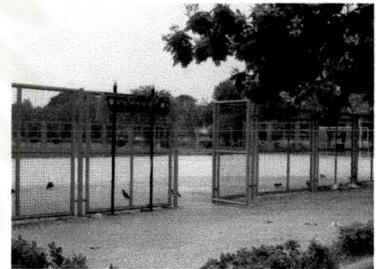
3.2.5.3 **พื้นที่ว่างในที่ส่วนบุคคล** ได้แก่

1) พื้นที่ว่าง และลานจอดรถวัดนรนาถสุนทริการาม เป็นพื้นที่ภายในวัดที่คนภายในย่าน และคนภายนอกสามารถเข้าออกได้อย่างสะดวก ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปนั่งพักใต้ต้นไม้ หรือนำรถเข้าไปจอด โดยเสียค่าจอดรถเพื่อบำรุงวัดตามศรัทธา รวมถึงพื้นที่ว่างภายในวัดยัง

ใช้เป็นที่พักประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม เช่น งานทำบุญ งานวันเฉลิมฯ งานวัดเด็ก เป็นต้น

2) พื้นที่ลานจอดรถวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร เป็นที่ว่างขนาดใหญ่ที่คนภายในย่าน และคนภายนอกสามารถเข้าออกได้อย่างสะดวกเช่นเดียวกับพื้นที่วัดนรนาถสุนทริการาม แต่ในกรณีที่นำรถเข้าไปจอดจะเสียค่าบริการวัดคันละ 20 บาท

3) พื้นที่ว่างเพื่อนันทนาการ ภายในเขตพระราชวังท่าवासกรี เป็นพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ หรือเรียกว่าพื้นที่อเนกประสงค์ ประกอบด้วยสนามหญ้า ลานกีฬา และสนามเทนนิส โดยปัจจุบันมีผู้คนทั้งภายในย่านเอง และผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงเข้าไปพักผ่อน และเล่นกีฬาเป็นประจำ โดยเฉพาะช่วงเวลาเย็น และวันเสาร์-อาทิตย์ แต่เนื่องจากเป็นเขตพระราชฐาน ทำให้ในอนาคตมีแนวโน้มว่าการเข้าไปใช้ประโยชน์อาจจะไม่สะดวกเท่าที่ควร

ลานใต้สะพานพระราม 8

พื้นที่สัจจกรภายในชุมชน

ลานกีฬาภายในท่าवासกรี

ภาพที่ 3.5 พื้นที่ว่างในย่านเทเวศร์ และบริเวณใกล้เคียง

จากสภาพโดยรวมของพื้นที่ย่านเทเวศร์ พบว่าปัจจุบันพื้นที่ภายในย่านมีทั้งอาคารขนาดใหญ่ ตลาด และบ้านเรือนปลูกอยู่กันอย่างแออัดหนาแน่น หรือมีการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ จนเต็มพื้นที่ พร้อมทั้งมีการรुकล้ำพื้นที่สาธารณะ เช่น ทางเท้า หรือริมแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนั้นจึงทำให้พื้นที่ว่างภายในย่านที่สามารถใช้ประโยชน์สำหรับคนในย่านโดยตรงนั้นมีน้อย และส่วนใหญ่มักจะเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก โดยพื้นที่ว่างที่สามารถใช้ทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ ก็คือ พื้นที่สัจจกร หรือทางเดินเท้าต่างๆ ภายในชุมชนนั่นเอง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.10 พื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษา และบริเวณใกล้เคียง

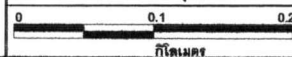
สัญลักษณ์

● พื้นที่ว่าง

สาขาวิชาวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร

3.2.6 การใช้ประโยชน์ที่ดิน (แผนที่ 3.11)

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ย่านเทเวศร์ และบริเวณใกล้เคียง สามารถจำแนกตามประเภทกิจกรรมได้เป็น 8 ประเภท ดังนี้

1) ประเภทที่อยู่อาศัย ในบริเวณย่านเทเวศร์มีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยกระจุกตัวหนาแน่นอยู่ในส่วนของพื้นที่แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต ได้แก่ ชุมชนวัดเทวราชกุญชร ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร และเกาะกลุ่มอยู่ริมแม่น้ำ ชุมชนด้านในตลาดเทวราช ชุมชนที่อยู่อาศัยตามอาคารพาณิชย์ริมถนนศรีอยุธยา และชุมชนท่าवासูกกรีในพื้นที่เขตพระราชวังท่าवासูกกรี นอกจากนี้ยังมีชุมชนในพื้นที่แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร ซึ่งอยู่ในเขตวัด คือชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม และบริเวณที่อยู่อาศัยของพระทายาท ซึ่งเป็นอาณาเขตของวังเดิมบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนในบริเวณใกล้เคียงหรือพื้นที่โดยรอบนั้นจะมีบริเวณที่อยู่อาศัยกระจายตัวอยู่ทั่วไป อาทิ ชุมชนบ้านญวนสามเสน ชุมชนในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ด้านหน้าสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ชุมชนตรงข้ามตลาดเทวราช ชุมชนในแขวงวัดสามพระยา ในพื้นที่ถัดจากย่าน และชุมชนในแขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร

2) ประเภทพาณิชยกรรม การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมในย่านเทเวศร์จะรวมตัวอยู่ในบริเวณพื้นที่ของตลาดเทวราชเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็จะเกาะกลุ่มอยู่ในรูปของตึกแถว และอาคารพาณิชย์ริมถนนศรีอยุธยา และริมถนนสามเสน โดยเฉพาะในพื้นที่ของวัดนรนาถสุนทริการาม และตลาดต้นไม้เทเวศร์ สำหรับพื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่การใช้ที่ดินพาณิชยกรรมจะกระจุกตัวอยู่ตามริมถนนเป็นสำคัญ ทั้งนี้จะเป็นการค้าขายภายในอาคารพาณิชย์ และมีการแทรกตัวอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนด้านในบ้างประปราย

3) ประเภทสถาบันการศึกษา พื้นที่ย่านเทเวศร์และบริเวณใกล้เคียงเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาในหลายระดับจำนวนมาก ซึ่งในย่านเทเวศร์ ประกอบไปด้วยสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศร์ ริมถนนสามเสนติดกับบริเวณตลาดเทวราช สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตโชติเวช ด้านในพื้นที่ของวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร โรงเรียนวัดเทวราชกุญชร และโรงเรียนอนุบาลธรรมวิรักษ์ ริมถนนศรีอยุธยา นอกจากนี้ในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีสถาบันการศึกษาที่สำคัญอีกหลายแห่ง ได้แก่ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนดุสิตในพื้นที่ของวังสวนสุนันทาเดิม ตรงข้ามกับเขตพระราชวังท่าवासูกกรี โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนต่างๆ ในบริเวณชุมชนบ้านญวน และโรงเรียนวัดในพื้นที่โดยรอบ เช่น โรงเรียนวัดสามพระยา โรงเรียนวัดอินทรวินัย โรงเรียนวัดใหม่อมตรส โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยาราม เป็นต้น

4) ประเภทสถาบันศาสนา พื้นที่ย่านเทเวศร์มีวัด 2 แห่ง คือ วัดนรนาถสุนทริการาม และวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร แต่ที่ดินของวัดมีอาณาเขตกว้างขวาง และมีการใช้ประโยชน์

หลากหลายประเภท เป็นที่ตั้งของชุมชน สถานศึกษา อาคารพาณิชย์ และตลาดต้นไม้ ส่วนในพื้นที่โดยรอบก็มีสถาบันศาสนาหลายแห่ง ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ เช่น วัดสามพระยา วัดเอี่ยมวรนุช วัดอินทรวินัย วัดราชาธิวาส วัดคอนเซ็ปชัน โบสถ์นักบุญฟรังซิสเซเวียร์ และวัดราชผาติการาม เป็นต้น

5) ประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การใช้ที่ดินประเภทสถานที่ราชการที่สำคัญของย่านเทเวศร์ ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และหอสมุดแห่งชาติ แขวงวรชัยยบาล เขตดุสิต นอกจากนี้ยังมีที่ทำการไปรษณีย์เทเวศร์ข้างธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนพื้นที่ใกล้เคียงก็มีการใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ กระจายตัวอยู่โดยรอบ เช่น สำนักงานเขตพระนคร โรงพิมพ์ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สโมสรกองทัพบก กรมสวัสดิการทหารบก และเขตทหารต่างๆ

6) ประเภทคลังสินค้า ในพื้นที่ย่านเทเวศร์มีคลังสินค้า 1 แห่ง อยู่ในเขตพระราชวังท่าवासกรี คือ อาคารเก็บวัสดุ ส่วนพื้นที่ใกล้เคียงก็มีคลังสินค้าอีก 1 แห่งอยู่ในพื้นที่แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร

7) ประเภทอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ ในย่านเทเวศร์บริเวณอาคารพาณิชย์ด้านในตลาดเทวราช มีโรงงานค้าข้าวขนาดเล็ก 2-3 คูหา 1 แห่ง สำหรับพื้นที่ใกล้เคียงในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร มีโรงงานขนาดย่อมประมาณ 3 แห่ง

8) ประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ และศิลปวัฒนธรรมไทย ในย่านเทเวศร์ไม่มีการใช้ที่ดินประเภทนี้ แต่พื้นที่ใกล้เคียง บริเวณฝั่งตรงข้ามกับหอสมุดแห่งชาติ เป็นที่ตั้งของมูลนิธิพระดาบส ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริ

ทั้งนี้สำหรับพื้นที่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา หรือพื้นที่ในฝั่งธนบุรี พบว่าส่วนใหญ่มีการใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัยเป็นหลัก ประกอบกับมีวัด และโรงเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีสถานที่ราชการ 2 แห่ง คือสถานีตำรวจ และสถานีดับเพลิง

3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ย่านเทเวศร์เป็นย่านการค้าที่มีบทบาทเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นที่ตั้งของตลาดสด และตลาดต้นไม้มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (ประสงค์ ประเสริฐเจริญศรี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) กิจกรรมการค้าในบริเวณนี้นับเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของย่าน ก่อให้เกิดการสร้างงานให้กับทั้งคนภายในย่านเองและพื้นที่โดยรอบ รวมไปถึงพ่อค้าแม่ค้าที่มาจากพื้นที่ไกลๆ แม้ทุกวันนี้ความ

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร
แผนที่ 3.11 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา และบริเวณใกล้เคียง

สัญลักษณ์ □ ที่อยู่อาศัย □ สถาบันศาสนา □ อุตสาหกรรมเฉพาะกิจ ■ พาณิชยกรรม ■ สถาบันราชการ สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ □ อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมไทย ■ สถาบันการศึกษา ■ คลังสินค้า			 สาขาวิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร 0 0.075 0.15 กิโลเมตร				

ความรุ่งเรืองของตัวเมืองแต่เดิมจะลดลง เมืองขยายตัวออกไปในบริเวณรอบนอกมากขึ้น เกิดเป็นแหล่งซื้อสินค้า และซูเปอร์มาร์เก็ตต่างๆ อาทิเช่น แมคโคร โลตัส คาร์ฟู และตลาดต้นไม้ตาม ชานเมืองมากมาย แต่ย่านเทเวศร์ก็ยังคงเป็นที่รู้จัก และมีผู้คนเข้ามาจับจ่ายซื้อหาอาหารสดอาหารแห้งดังเช่นเดิม

ปัจจุบันบทบาทของย่านเทเวศร์ยังคงเป็นตลาดสดเก่าแก่ แม้อาจจะซบเซาตามกาลเวลา และลดความคึกคักลงไปบ้างโดยเฉพาะในช่วงเวลากลางวัน ประกอบกับบริเวณใกล้เคียงมีย่านการค้าประเภทเดียวกันอยู่โดยรอบ เช่น ย่านบางลำภู ย่านศรียาน ย่านราชวัตร เป็นต้น แต่ตลาดเทเวศร์ก็ยังคงมีชีวิตชีวาในบางช่วงเวลา เนื่องจากมีชุมชนและสถานที่ราชการใกล้เคียงหนาแน่นที่ ยังคงช่วยส่งเสริมบทบาทของย่านเทเวศร์ต่อไป

3.3.1 ตลาด ตลาดที่สำคัญของพื้นที่ มี 2 ประเภท คือ

3.3.1.1 ตลาดเทวราช เป็นตลาดสดขนาดใหญ่จำนวน 1,031 แผง ตั้งอยู่บริเวณริมคลองผดุงกรุงเกษม เขตดุสิต ในความดูแลของสำนักงานตลาด กรุงเทพมหานคร โดยเช่าที่จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในสัญญา 3 ปี ตลาดสดแห่งนี้เริ่มก่อตั้งขึ้นในบริเวณปัจจุบันตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2502 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยก่อสร้างเป็นอาคารถาวร ด้านในตลาดมีการแบ่งเป็นล็อกแผงขาย และมีแผงภายนอกตลอดแนวริมคลองผดุงกรุงเกษม นอกจากนี้ยังมีหาบเร่ แผงลอยด้านหน้าตลาด บริเวณริมถนนสามเสน ซึ่งเป็นจุดผ่อนผันของกรุงเทพมหานคร มีเขตดุสิตเป็นผู้ดูแล (ประสงค์ ประเสริฐเจริญศรี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

ประเภทสินค้าที่ขายภายในตลาด ประกอบด้วย ขายของกินของใช้มากมาย อาทิ อาหารสด อาหารแห้ง เครื่องแกง ผัก ผลไม้ และของชำต่างๆ โดยสามารถขายทั้งปลีก-ส่งตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งส่วนใหญ่ตลาดจะคึกคักมากที่สุดในช่วงกลางคืนถึงเช้ามืด แผงขายโดยรวมจะเริ่มขายตั้งแต่เวลา 03.00 น. เป็นต้นไป นอกจากนี้บางร้าน เช่น ร้านขายเนื้อวัวที่มีลูกค้าประจำจะมาขายตั้งแต่เวลา 23.00 น.-06.00 น. และนับจากเวลา 06.00 น. ผู้คนจะเริ่มซาลง ประมาณเวลา 10.00 น. ภายในตลาดสดก็จะมีคนลดลง หรือบางครั้งแทบจะไม่มีคนเลย ทำให้บางร้านค้าด้านในตลาดจะต้องปิดร้านในช่วงเวลากลางวัน

จากที่กล่าวมานี้ เห็นได้ว่าสภาพของตลาดเปลี่ยนแปลงไปตามการเจริญเติบโตของเมือง เมืองภายนอกมีการพัฒนาขยายตัวออกไปมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ภายในพื้นที่ย่าน ตลาดยังคงมีรูปแบบเช่นเดิม เพียงแต่ปรับเปลี่ยนการให้บริการให้เหมาะสมเพื่อให้ตลาดสามารถคงอยู่ และเป็นเอกลักษณ์ควบคู่กับความป็นย่านเทเวศร์ตลอดไป

แผงขายภายในตลาด

แผงลอยริมถนนสามเสน

ภาพที่ 3.6 ตลาดเทวราช

ภาพที่ 3.7 ตลาดต้นไม้เทเวศร์

3.3.1.2 ตลาดต้นไม้เทเวศร์ เป็นแหล่งซื้อขายไม้ดอกไม้ประดับเก่าแก่อายุกว่า 30 ปี ตั้งอยู่ในบริเวณริมฝั่งคลองผดุงกรุงเกษม ด้านข้างวัดนรนาถสุนทริการาม ในพื้นที่เขตพระนคร ซึ่งตลาดต้นไม้ในปัจจุบันประกอบไปด้วยร้านค้าริมคลองจำนวน 30 กว่าร้าน ตั้งเรียงรายเป็นระยะทางประมาณ 300 เมตร และจำหน่ายอุปกรณ์ในการปลูกและเลี้ยงต้นไม้อย่างครบครัน ตั้งแต่ ไม้เล็กไม้ใหญ่ สวนถาด กระถาง เครื่องปลูก เครื่องมือทำสวน ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำพุ น้ำตก ก็มีให้เลือกและสามารถหาซื้อได้ตามต้องการ โดยตลาดต้นไม้เทเวศร์จะเปิดขายทุกวัน ตั้งแต่วันจันทร์-อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ (ไม่มีวันหยุด) และส่วนใหญ่ร้านค้าจะเปิดขายต้นไม้ และอุปกรณ์ในช่วงเวลาตั้งแต่ประมาณ 07.00 น.-19.00 น.

ในอดีตนั้นไม่มีร้านขายต้นไม้ให้ชมกันมากอย่างปัจจุบันนี้ นอกจากบริเวณริมคลองหลอดยุคที่มีตลาดสนามหลวงแล้ว นอกนั้นคนรักต้นไม้ก็จะแวะเวียนมาที่เทเวศร์ (มัญชุสา วัฒนพร, บ้านและสวน, 2543) เนื่องจากเป็นศูนย์รวมของต้นไม้และอุปกรณ์วัสดุจัดสวน แม้ทุกวันนี้ตลาดต้นไม้เทเวศร์จะเป็นเพียงแหล่งขายต้นไม้และอุปกรณ์เล็กๆ เมื่อเทียบกับแหล่งอื่นๆ แต่ก็ยังคงเป็นตลาดต้นไม้ที่สามารถดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาใช้บริการได้ ด้วยที่ตั้งของตลาดที่อยู่กลางชุมชน ทั้งข้าราชการ พนักงานบริษัท ผู้ปกครอง ครู และนักเรียน นักศึกษา รวมถึงผู้ใช้บริการเรือโดยสารก็จะแวะเวียนมาไม่ขาด ทำให้ตลาดต้นไม้เทเวศร์นี้ยังคงมีบทบาทในมุมเล็กๆ ของเมืองที่พร้อมจะเจริญเติบโตตลอดเวลา

3.3.2 ประเภทกิจกรรม

ลักษณะกิจกรรม การประกอบอาชีพของประชากรในพื้นที่ย่านเทเวศร์ มีทั้งผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และผู้ที่มาใช้พื้นที่ในเวลากลางวันเพื่อประกอบอาชีพ และเล่าเรียนศึกษา โดยสามารถแบ่งได้ ดังนี้

- 1) ข้าราชการ พนักงาน ในหน่วยงานราชการ และบริษัทเอกชนในพื้นที่ย่านเทเวศร์ และบริเวณใกล้เคียง เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจสอบบัญชี สหกรณ์ หอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น
- 2) นักศึกษา นักเรียน ในสถาบันการศึกษาระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา เช่น โรงเรียนวัดเทพราชกุญชร โรงเรียนวัดราชาธิวาส สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และสถาบันราชภัฏสวนดุสิต
- 3) อาชีพค้าขาย รับจ้าง ธุรกิจอิสระ และอื่นๆ ในตลาด หาบเร่ แผงลอย และร้านค้าต่างๆ ทั้งในตลาดเทวราช และบริเวณใกล้เคียง
- 4) ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน และตึกแถวควบคู่กับการค้าภายในย่านเทเวศร์

3.3.3 กิจกรรมแต่ละช่วงเวลา

กิจกรรมภายในพื้นที่ย่านเทเวศร์จากการสำรวจและสอบถามคนในพื้นที่ พบว่ามี การประกอบกิจกรรมแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาหลักๆ คือ

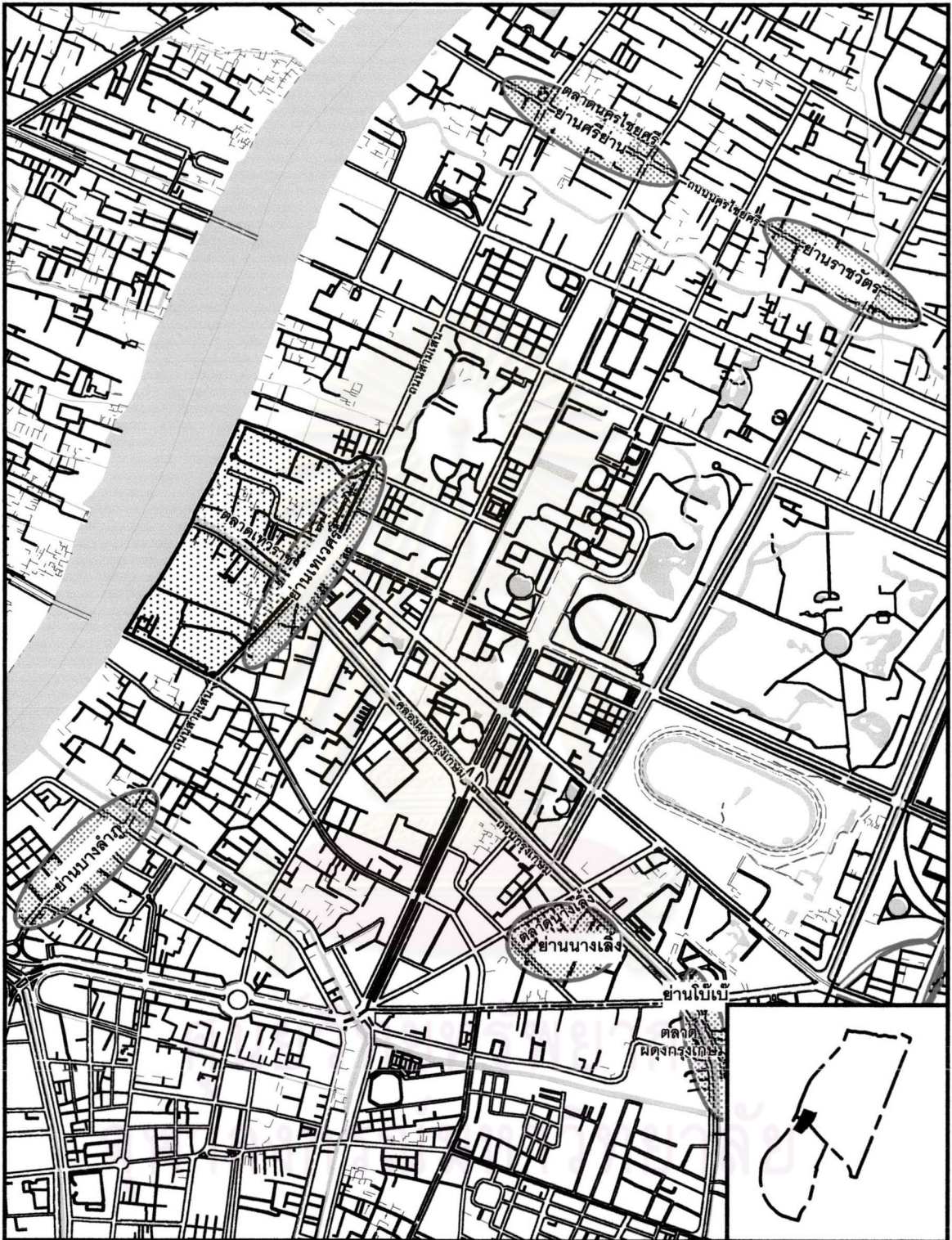
- 1) ช่วงเวลากลางวัน มีผู้เข้ามาประกอบกิจกรรมในพื้นที่ ตั้งแต่เวลาเช้าตรู่ถึง 17.00 น. แบ่งเป็นการทำงาน การเรียน การศึกษา และการค้าขายทั้งในร้านค้าตึกแถวริมถนน ร้านค้าในพื้นที่ ตลาดสด หาบเร่ แผงลอย และตลาดต้นไม้
- 2) ช่วงเวลากลางคืน มีกิจกรรมการค้าขายเป็นหลัก โดยเฉพาะภายในตลาดสด เทวราช และร้านค้าบริเวณริมถนน โดยเฉพาะช่วงเวลาตั้งแต่ 23.00 น.-06.00 น.

3.3.4 ย่านต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียง (แผนที่ 3.12)

ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับย่านเทเวศร์ นอกจากเป็นที่ตั้งของชุมชนแล้วยังเป็นที่ตั้ง ของย่านต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับย่านเทเวศร์ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของ เมืองมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะย่านการค้า ซึ่งมีลักษณะเดียวกับย่านเทเวศร์ คือ เป็นย่าน พักอาศัยร่วมกับการประกอบกิจการค้า เช่น ย่านบางลำภู ย่านนางเลิ้ง ย่านโบ๊เบ๊ ย่านศรียาน ย่าน ราชวัตร เป็นต้น ย่านการค้าต่างๆ ในละแวกนี้มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากประเภทสินค้าที่ขายใน แต่ละย่านจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน

นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ย่านเทเวศร์และย่านต่างๆ มีบทบาทที่สำคัญต่อเมือง เป็น แหล่งซื้อขายสินค้านานาชนิด ที่มีให้เลือกหลากหลาย โดยแต่ละย่านมีทั้งที่ขายสินค้าประเภท เดียวกัน และต้องเดินทางมาซื้อสินค้าในพื้นที่ต่างย่าน ย่านเทเวศร์ก็เช่นเดียวกันตั้งแต่อดีต มีบทบาทและความสำคัญต่อย่านต่างๆ และร้านค้าบริเวณข้างเคียง เช่น ย่านบางลำภูที่จะต้อง เดินทางมาซื้ออาหารสด อาหารแห้งในพื้นที่ย่านเทเวศร์ เพื่อนำไปประกอบอาหารขาย (ประสงค์ ประเสริฐเจริญศรี, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

ปัจจุบันย่านเทเวศร์ก็ยังคงมีบทบาทความสัมพันธ์กับย่านต่างๆ ในฐานะที่ย่านอื่น ต้องเข้ามาพึ่งพาอาศัยเพื่อซื้อหาอาหารสด อาหารแห้งไปประกอบอาหารขายเช่นเดิม เพียงแต่ ผู้คนที่เข้ามาซื้อของสดต่างๆ จะลดจำนวนลงตามสภาพการขยายตัวของเมืองที่มีตลาด ห้างสรรพสินค้า และซูเปอร์มาร์เก็ตต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ความคึกคักของตลาดตลอดทั้งวันเช่น แต่เดิม คงเหลือเพียงช่วงเวลาเช้า-เย็น รูปแบบความเป็นตลาดสดของย่านเทเวศร์จึงต้องมีการ ปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม ทำให้พื้นที่บางส่วนของตลาดและบริเวณตึกแถวริมถนนศรีอยุธยา เริ่มมีการขายอาหารสำเร็จรูป และอาหารตามสั่งในเวลากลางวันเพิ่มเข้ามาทดแทนการขายอาหาร สด และอาหารแห้งเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ภายในย่านเทเวศร์ยังเป็นที่ตั้งของตลาดต้นไม้ เก้าแก้ว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของย่านที่แตกต่างจากย่านอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง ทำให้

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร
 แผนที่ 3.12 ตลาดและย่านการค้าในพื้นที่ศึกษา และบริเวณใกล้เคียง

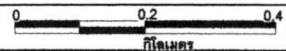
สัญลักษณ์

 ย่านการค้า

สาขาวิชาวางผังเมือง
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

ย่านเทเวศร์ยังพอจะเป็นย่านการค้าที่สามารถดึงดูดผู้คนจากที่ต่างๆ ให้เข้ามาซื้อสินค้าภายในย่านได้

3.4 ลักษณะทางสังคม

ประชากรที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ย่านเทเวศร์ แบ่งเป็นประชากรในชุมชน 3 แห่ง คือ ชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม ในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร ชุมชนวัดเทวราชกุญชร และชุมชนท่าวาสุกรี แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต รวมถึงประชากรอื่นๆ ที่อาศัยอยู่นอกชุมชน บริเวณพื้นที่ต่างๆ ด้านในย่าน ในที่นี้จะสรุปรวมประชากรในย่านเทเวศร์ทั้งหมด ดังนี้

3.4.1 ประชากร

จำนวนประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ย่านเทเวศร์ปัจจุบัน ไม่มีการเก็บข้อมูลในระดับนี้ จึงจำเป็นต้องทำการเปรียบเทียบหาสัดส่วนประชากรในพื้นที่ย่าน โดยอาศัยการคำนวณจากจำนวนประชากรของแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรของแขวงวัดสามพระยา และแขวงวชิรพยาบาล ปี พ.ศ.2545

พื้นที่	พื้นที่แขวง (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
แขวงวัดสามพระยา	0.522	4,358	8,349
แขวงวชิรพยาบาล	1.074	14,185	13,208

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จากตารางข้างต้น สามารถนำไปหาจำนวนประชากรของย่านเทเวศร์ โดยใช้การคำนวณเทียบสัดส่วนระหว่างพื้นที่แขวงวัดสามพระยา และพื้นที่แขวงวชิรพยาบาล กับพื้นที่ย่านเทเวศร์ ด้วยวิธีการนำเอาขนาดพื้นที่ย่านเทเวศร์ในแต่ละแขวงคูณกับจำนวนประชากรในแขวงนั้นๆ แล้วหารด้วยขนาดพื้นที่ของแขวง ซึ่งจะทำให้สามารถทราบจำนวนประชากรของย่านเทเวศร์ได้ดังนี้

ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนประชากรของพื้นที่ย่านเทเวศร์ ปี พ.ศ.2545

พื้นที่ย่านเทเวศร์	ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
แขวงวัดสามพระยา	0.1797	1,500	8,349
แขวงวชิรพยาบาล	0.1971	2,603	13,208
รวม	0.3768	4,103	10,890

จะเห็นว่าพื้นที่ย่านเทเวศร์ในขนาดเนื้อที่ 0.3768 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรรวม 4,103 คน โดยแบ่งเป็นประชากรในพื้นที่แขวงวัดสามพระยา 1,500 คน ประชากรในพื้นที่แขวงวชิรพยาบาล 2,603 คน และมีความหนาแน่นของประชากรที่อยู่อาศัยในย่านเทเวศร์ทั้งสิ้นประมาณ 10,890 คน/ตารางกิโลเมตร ซึ่งจากวิธีการคำนวณนี้สามารถนำไปหาจำนวนประชากรของย่านเทเวศร์ ระหว่างปี พ.ศ.2536 – พ.ศ.2545 โดยอาศัยการเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต ระหว่างปี พ.ศ.2536 – พ.ศ.2545 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.3 แสดงจำนวนประชากรของแขวงวัดสามพระยา และแขวงวชิรพยาบาล ระหว่างปี พ.ศ.2536 - พ.ศ.2545

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)	
	แขวงวัดสามพระยา	แขวงวชิรพยาบาล
2536	5,374	26,414
2537	5,242	26,165
2538	5,110	25,668
2539	5,020	15,869
2540	4,890	15,272
2541	4,804	14,998
2542	4,665	15,179
2543	4,530	14,521
2544	4,414	14,386
2545	4,358	14,185

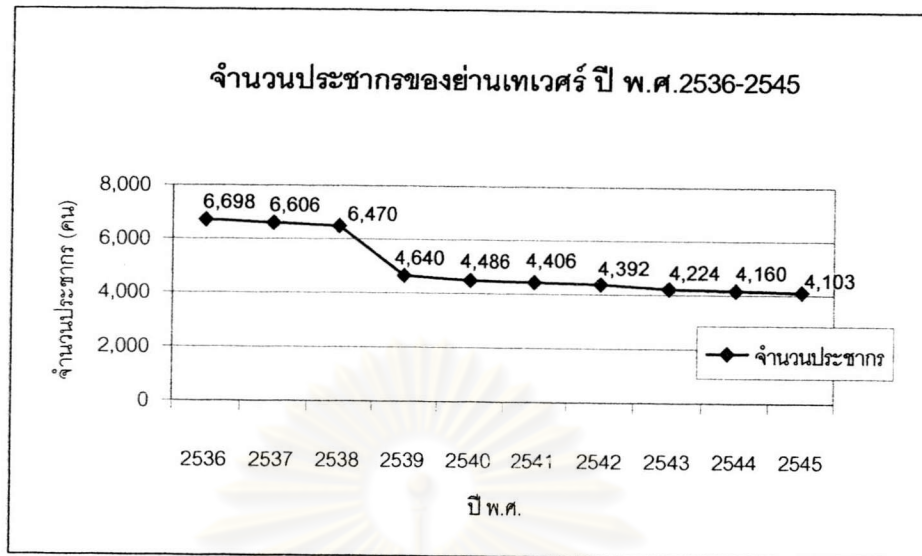
ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จากตารางที่ 3.3 พบว่าจำนวนประชากรในแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต มีจำนวนมากกว่าประชากรในแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร ทั้งนี้เป็นไปตามสัดส่วนจำนวนพื้นที่ของแต่ละแขวง และเมื่อเปรียบเทียบภายในระยะเวลา 10 ปี ระหว่างปี พ.ศ.2536 - พ.ศ.2545 จะเห็นว่าจำนวนประชากรทั้ง 2 แขวงมีจำนวนลดลง โดยเฉพาะในแขวงวชิรพยาบาลช่วงปี พ.ศ.2538 กับ พ.ศ.2539 จำนวนประชากรลดลงอย่างมาก สันนิษฐานได้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวอาจมีการย้ายถิ่นออกจากพื้นที่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพมหานครช่วงปี พ.ศ.2538 และพื้นที่ย่านเทเวศร์ก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งจากข้อมูลนี้เองสามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อหาจำนวนประชากรในย่านเทเวศร์ ได้ดังนี้

ตารางที่ 3.4 แสดงจำนวนประชากรของย่านเทเวศร์ และอัตราการเปลี่ยนแปลงเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ.2536 - พ.ศ.2545

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากรของย่านเทเวศร์ (คน)	อัตราการเปลี่ยนแปลง (% ต่อปี)
2536	6,698	
2537	6,606	-1.37
2538	6,470	-2.06
2539	4,640	-28.28
2540	4,486	-3.32
2541	4,406	-1.78
2542	4,392	-0.32
2543	4,224	-3.83
2544	4,160	-1.52
2545	4,103	-1.37
อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยต่อปี (พ.ศ.2536-2545)		-4.87

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรของย่านเทเวศร์ ปี พ.ศ.2536 - พ.ศ.2545

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรในพื้นที่ย่านเทเวศร์ พบว่าประชากรมีจำนวนลดลง และมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ หรือคิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยร้อยละ 4.87 ต่อปี ทั้งนี้คาดว่า การลดลงของประชากรเนื่องมาจากการย้ายถิ่นออกเป็นหลัก เพราะภายในพื้นที่มีสิ่งก่อสร้างและบ้านเรือนปลูกติดกันอยู่อย่างแออัดหนาแน่นแล้ว และปัจจุบันพื้นที่ที่มีความอึดอัดจนแทบจะไม่สามารถขยายตัวได้ ประกอบกับที่ดินส่วนใหญ่ในย่านเทเวศร์เป็นที่ราชพัสดุ และอยู่ในกรรมสิทธิ์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกรมการศาสนา ส่วนที่ดินของเอกชนที่สามารถพัฒนาได้นั้นมีสัดส่วนน้อย รวมถึงพื้นที่น้อยอยู่ในเขตควบคุมตามนโยบายจำกัดพื้นที่ในการก่อสร้างอาคารสูงของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์และพื้นที่ต่อเนื่อง

โดยคนที่ย้ายออกจากพื้นที่ย่านเทเวศร์ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่พอจะมีฐานะที่เดิมเคยอยู่ในอาศัยภายในย่านมาก่อน ซึ่งจะทยอยย้ายออกจากพื้นที่ไปหาที่อยู่ใหม่ที่ดีกว่าในพื้นที่ชานเมืองมากขึ้น สำหรับกลุ่มคนที่ยังคงอาศัยอยู่ในย่านส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย รวมไปถึงคนต่างถิ่นที่เป็นประชากรแฝงที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายในตลาดเทวราชบางส่วนก็จะอยู่อาศัยโดยการมาเช่าบ้านอยู่ในย่านเทเวศร์นี้ด้วย

3.4.2 ชุมชน

ในย่านเทเวศร์ พื้นที่แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต ประกอบไปด้วยชุมชนหลัก 3 แห่ง คือ (แผนที่ 3.13)

- ชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม อยู่ในพื้นที่แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร ซึ่งกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของวัดนรนาถสุนทริการาม ชุมชนมีอายุประมาณ 100 ปี อยู่ในเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่เศษ มีจำนวนประชากรประมาณ 450 คน จำนวนครัวเรือน 72 ครัวเรือน การอยู่อาศัยเป็นในลักษณะประชาชนเช่าที่สำหรับปลูกบ้านเพื่ออยู่อาศัยและให้เช่าบางส่วน โดยมีลักษณะบ้านเป็นบ้านไม้เก่าแก่ทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น สำหรับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีอาชีพรับจ้างและค้าขาย นอกจากนี้จะประกอบอาชีพส่วนตัว และรับราชการ
- ชุมชนวัดเทวราชกุญชร เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ด้านหลังวัดเทวราชกุญชร ในแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต โดยมีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร หรืออยู่ในความดูแลของกรมการศาสนา ประมาณ 85% และเป็นที่เอกชน (เจ้าของเอง) ประมาณ 15% ขนาดเนื้อที่ทั้งหมดของชุมชน 11.38 ไร่ ซึ่งแบ่งได้เป็น เนื้อที่ก่อสร้างอาคาร 9.98 ไร่ ถนนและที่ว่าง 1.4 ไร่ ประชากรในชุมชนรวมมีประมาณ 693 คน จำนวนครัวเรือน 150 ครัวเรือน ซึ่งการพักอาศัยโดยรวมในชุมชนจะเป็นในลักษณะให้เช่าต่อช่วงกัน ส่วนรูปแบบบ้านจะเป็นบ้านไม้ 1-2 ชั้น และบ้านไม้ได้ดูแลสูงเล็กน้อย
- ชุมชนท่าवासกรี เป็นชุมชนในพื้นที่เขตพระราชวังท่าवासกรี แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต โดยเป็นที่อยู่อาศัยที่จัดสร้างขึ้นสำหรับข้าราชการทั้งที่ทำงานภายในบริเวณท่าवासกรี และวังต่างๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น วังสุโขทัย วังวิมานเมฆ และวังอัมพร เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่พักอาศัยนั้นเดิมเป็นเรือนแถวไม้ 4 ห้อง แต่เพื่อความเป็นระเบียบได้มีการก่อสร้างเป็นแฟลตพักอาศัย 4 ชั้น จำนวน 219 ห้องแทน มีประชากรทั้งสิ้น 489 คน ซึ่งจะให้สิทธิสำหรับผู้ที่มีครอบครัวเท่านั้น (สังกาศ ทองตะโก, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2547)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุมชนวัดนรนาถสุนทริการาม

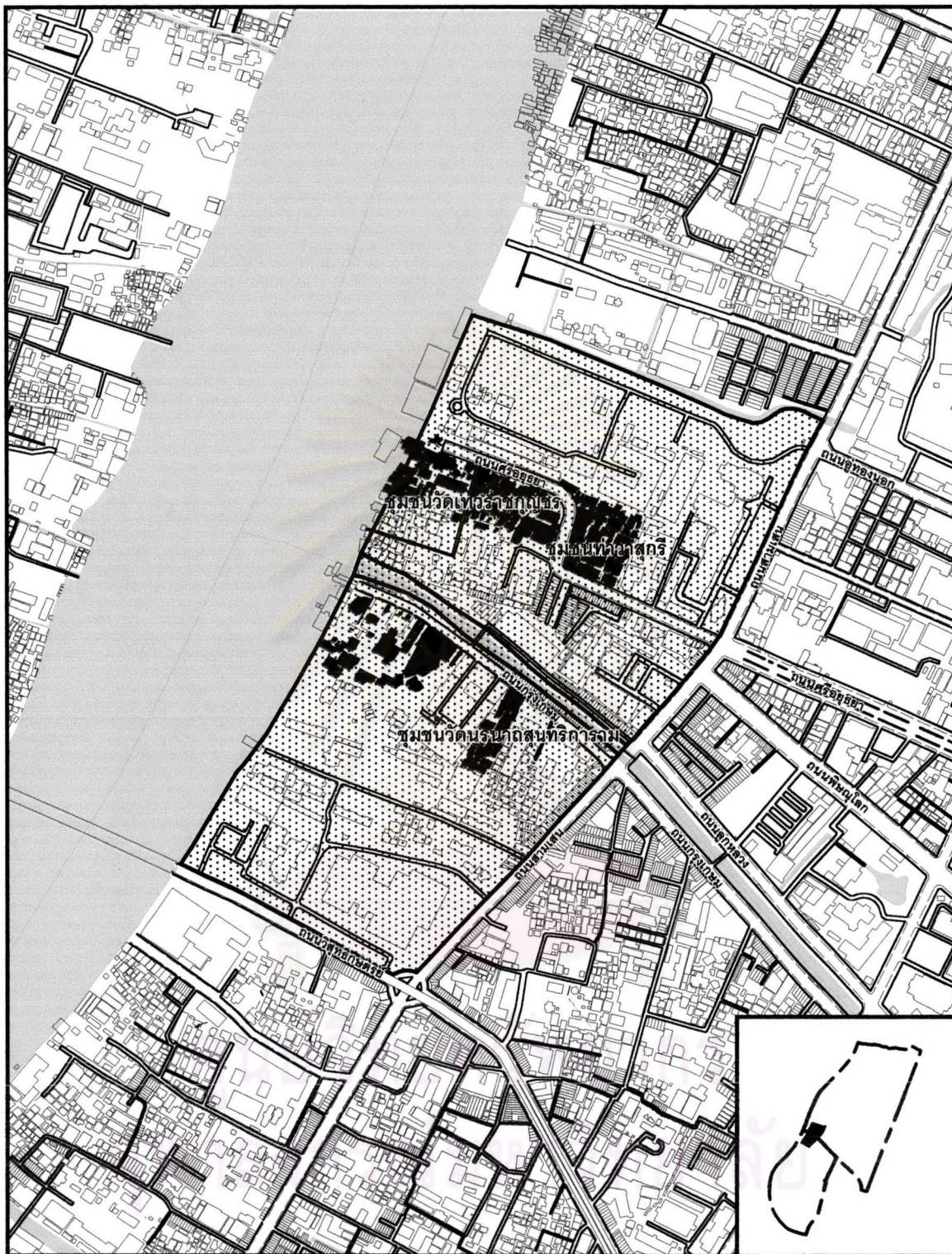
ชุมชนวัดเทพราชกุฎชวร

ชุมชนท่าวาสุกรี

ภาพที่ 3.8 ชุมชนในย่านเทเวศร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร

แผนที่ 3.13 ตำแหน่งของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

 กลุ่มอาคารพักอาศัย

ภาควิชาการวางผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร
0 0.075 0.15
กิโลเมตร

3.4.3 ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี

ประชากรในพื้นที่ย่านเทเวศร์ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน 2 แห่ง คือ วัดนรนาถสุนทริการาม ในพื้นที่แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และวัดเทวราชกุญชรวิหาร ในแขวงวรวิหาร เขตดุสิต โดยเฉพาะวัดเทวราชกุญชรวิหาร นั้นมีความสำคัญอยู่คู่กับย่านมายาวนาน เนื่องจากในบริเวณวัดและพื้นที่โดยรอบมีทั้งชุมชน โรงเรียน และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตโชนิตะ นอกจากนี้ในพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบยังประกอบไปด้วยวัดต่างๆ โบสถ์คริสต์ และศาลเจ้าที่มีบทบาทสำคัญควบคู่มาทั้งพื้นที่ตั้งแต่ครั้งโบราณเช่นกัน อาทิ วัดสามพระยา วัดราชาธิวาส วัดคอนเข็บชัย โบสถ์นักบุญฟรังซิสเซเวียร์ ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดราชผาติการาม เป็นต้น ความสัมพันธ์ของคนภายในย่านนั้นมีการร่วมกัน ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีตามแบบพุทธศาสนิกชนทั่วไปตามวันสำคัญทางศาสนาเป็นหลัก มีการทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลต่างๆ อาทิเช่น เทศกาลขึ้นปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ มีการสงฆ์น้ำพระ จัดงานรื่นเริง งานประจำปี นอกจากนี้ยังมีการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าสามัคคีที่วัดในชุมชนแต่ละกลุ่ม หรือรวบรวมกันไปทอดผ้าป่าที่วัดอื่นๆ บ้าง รวมถึงภายในตลาดเทวราชก็มีการทำบุญตลาดเป็นประจำทุกปีด้วย นับได้ว่าคนในย่านจะมีการประกอบกิจกรรมทางศาสนาควบคู่กับกิจกรรมวิถีชีวิต โดยแต่ละชุมชนจะจัดกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนของตัวเอง และลานวัดใกล้เคียง ซึ่งทั้งนี้ประชากรจะอาศัยวัดทั้ง 2 แห่งเป็นศูนย์กลางในการทำบุญ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

3.4.4 ความสัมพันธ์ทางสังคม

กลุ่มชุมชนหรือความสัมพันธ์ทางสังคมของประชากรในย่านเทเวศร์ เป็นปฏิสัมพันธ์ต่อกันในระดับพื้นที่ โดยมีชุมชน ตลาดเทวราช วัดนรนาถสุนทริการาม และวัดเทวราชกุญชรวิหารเป็นศูนย์กลางในการรองรับกิจกรรมต่างๆ ความสัมพันธ์ร่วมกันภายในพื้นที่ย่านและพื้นที่โดยรอบนี้มีหลากหลายรูปแบบ สรุปได้ดังนี้

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่เด่นชัดของย่านเทเวศร์ในรูปแบบของการอยู่อาศัยร่วมกันในชุมชน พบเห็นได้ในลักษณะของการอยู่อาศัยร่วมกันในครอบครัว ระหว่างเครือญาติครอบครัวเดียวกัน และเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน หรือระหว่างคนในชุมชนกับร้านขายของชำ ซึ่งในทุกวันจะมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน มีการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะของความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในละแวกบ้าน แต่ในขณะเดียวกันก็มีการอยู่อาศัยในลักษณะของการเช่าบ้านด้วย ซึ่งเป็นในลักษณะต่างคนต่างอยู่แบบสังคมเมืองมากขึ้น

นอกจากนี้ในระหว่างชุมชนภายในย่านกับชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง มีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในระดับเขต ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เขตดุสิต ได้แก่

- ชุมชนวัดเทวราชกุญชร มีการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพร และการนวดแผนโบราณ
- ชุมชนวัดราชา มีการทำตุ๊กตาดินญี่ปุ่น การทำปลาแพนซีจากขวดรีไซเคิล และการทำอาหาร อาทิ ห่อหมกปลาช่อน ปลาแดดเดียว
- ชุมชนสวนอ้อย รับผิดชอบไม้ในงานพิธี และทำกรอบรูปวิทยาศาสตร์
- ชุมชนศรียาน ซอย 3 มีการทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากดิน และงานปั้นขนมจี๋ว เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพ ในตลาดประกอบไปด้วยผู้ประกอบการ ลูกจ้าง พ่อค้าแม่ค้า และหาบเร่แผงลอยริมถนน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจระหว่างคนอาชีพเดียวกันที่มีทั้งการแข่งขันกันขายสินค้า หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการส่งเสริมพึ่งพาซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายที่เกิดขึ้นในตลาดด้วย รวมถึงการที่ตลาดเทวราช ขึ้นกับสำนักงานตลาด กรุงเทพมหานคร ทำให้มีโครงการต่างๆ เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เช่น โครงการเชื่อมโยงการตลาดกับภาคเอกชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อรณรงค์ให้เกษตรกร ผู้ค้าและผู้บริโภคหันมาผลิต จำหน่าย และบริโภคพืชผักที่ปลอดภัยมากขึ้น โดยการจัดขึ้นที่ตลาดเทวราชนั้น ได้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ปลอดภัยจากกลุ่มแม่บ้าน มีการสาธิตทำอาหารต่างๆ โดยวิทยากรจากกรมส่งเสริมการเกษตร เช่น การทำผลไม้ปรุงรส การทำขนมเยลลี่ การทำซอสพริก เป็นต้น

ภาพที่ 3.9 กิจกรรม แสดงความสัมพันธ์ทางสังคม

3.4.5 พื้นที่ปฏิสัมพันธ์

พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ภายในย่านเทเวศร์ ประกอบด้วย

- 1) ตลาด ในย่านเทเวศร์มีตลาดเทวราชเป็นตลาดหลักของพื้นที่ เป็นที่ขายวัตถุดิบอาหารสด อาหารแห้ง และปัจจุบันเริ่มมีการขายอาหารสำเร็จรูป ประกอบกับเป็นบริเวณที่มีการค้าขายอยู่ร่วมกับการเป็นที่พักอาศัย ทำให้พ่อค้า แม่ค้า คนในชุมชน และคนภายนอกที่เข้ามาจับจ่ายซื้อหาสินค้า และรับประทานอาหารในบริเวณตลาด และพื้นที่โดยรอบสามารถพบปะพูดคุย และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันภายในพื้นที่ตลาดและบริเวณโดยรอบได้มากขึ้น
- 2) พื้นที่วัด ภายในวัดนรนาถสุนทริการาม มีลานนั่งพักผ่อน และในวัดเทวราชกุญชรวรวิหารมีศาลาท่าน้ำ ซึ่งทั้งสองแห่งเป็นแหล่งพักผ่อนของผู้คนในชุมชนบริเวณนั้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาเย็น หรือในวันหยุดพื้นที่วัดจะมีความคึกคักพอสมควร มีการจับกลุ่มนั่งพักผ่อน พูดคุย หรือให้อาหารปลาริมแม่น้ำร่วมกัน
- 3) พื้นที่ว่างภายในเขตพระราชวังท่าवासกรี เป็นลานสนามหญ้ากว้างขวาง ที่มีทั้งสนามเทนนิส และลานกีฬา ซึ่งคนในบริเวณนี้สามารถเข้าไปพักผ่อน หรือเล่นกีฬาได้ แต่โดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่สำหรับชาวชุมชนท่าवासกรี และเนื่องจากเป็นเขตพระราชฐาน พื้นที่นี้จึงมีการจำกัดเวลาในการเข้าออกสำหรับคนนอก โดยเฉพาะหลังเวลา 18.00 น. คนโดยทั่วไปจะไม่สามารถผ่านเข้าไปภายในพื้นที่นี้ได้
- 4) ซอยในชุมชน ซอยทางเดินระหว่างชุมชน เช่น บริเวณซอยด้านในของชุมชนวัดเทวราชกุญชร จะมีร้านรถเข็นเล็กๆ ขายอาหาร และมีเก้าอี้วางตามริมทางสำหรับนั่งเล่น พบปะพูดคุยระหว่างกัน นอกจากนี้สำหรับเด็กๆ ส่วนใหญ่ก็จะใช้ทางเดินในการเล่นเล็กๆ น้อยๆ ร่วมกัน
- 5) หน้าบ้าน บริเวณหน้าบ้านแต่ละหลังภายในชุมชน เป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ที่สะดวกที่สุดในลักษณะของบ้านเรือนใกล้เคียง และผู้คนในละแวกบ้านก็จะอาศัยพื้นที่หน้าบ้านในการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำกิจกรรมร่วมกันในระหว่างวัน และในช่วงเวลาเย็นหลังเลิกงาน รวมไปถึงในวัดหยุดด้วย

3.5 สรุปสภาพโดยรวมของพื้นที่ย่านเทเวศร์

ย่านเทเวศร์ในปัจจุบันนับเป็นพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง และเป็นพื้นที่ต่อเนื่องมาทางทิศเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งจัดอยู่ในเขตการปกครองของแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต แต่เดิมนั้นพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นเพียงที่ตั้งของชุมชนที่อาศัยแม่น้ำลำคลองเป็นหลัก แต่เนื่องจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลาได้เข้ามามีบทบาทต่อพื้นที่เป็นอย่างมาก ทำให้การเดินทางไม่จำเป็นต้องอาศัย

แม่น้ำลำคลองเช่นที่ผ่านมา รวมถึงพื้นที่โดยรอบได้มีการตัดถนนเชื่อมโยงระหว่างกัน ส่งผลให้การเข้าถึงย่านและการเดินทางติดต่อไปยังพื้นที่ต่างๆ เป็นไปด้วยความสะดวก ประกอบกับมีระบบขนส่งมวลชนให้บริการค่อนข้างมาก พร้อมทั้งมีระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่จำเป็น ให้บริการอย่างทั่วถึง ย่านเทเวศร์จึงได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นย่านการค้ากลางเมืองที่มีทั้งตลาด ชุมชน สถานศึกษา ตลอดจนเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญๆ หลายแห่ง โดยเฉพาะสถานที่ราชการระดับชาติ เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย และหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

และจากการที่ย่านเทเวศร์เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในฐานะเป็นย่านการค้า สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันมาที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจภายในย่านก็คือ ตลาดเทวราช ซึ่งเป็นตลาดสดขนาดใหญ่ ตลอดจนในพื้นที่ยังเป็นที่ตั้งของตลาดต้นไม้เทเวศร์ ซึ่งเป็นตลาดต้นไม้กลางเมืองเพียงแห่งเดียวที่ยังคงมีการค้าขายอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ตลาดทั้ง 2 รูปแบบซึ่งนับเป็นตัวแทนของย่านนี้จึงถือเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมด้านการค้าของพื้นที่บริเวณนี้ ทั้งนี้แม้ปัจจุบันกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่จะไม่คึกคักมากนัก แต่ก็ยังคงมีความสำคัญ สามารถให้บริการสำหรับคนภายในย่าน ทั้งผู้คนที่อยู่อาศัย และผู้คนที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่ เช่น ข้าราชการ พนักงานบริษัท นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนผู้ที่สัญจรผ่านไปมา รวมไปถึงย่านเทเวศร์ยังมีการพื้พียงระหว่างย่านต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วย ไม่ว่าจะเป็นย่านบางลำภู ย่านนางเลิ้ง ย่านศรียาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้ในย่านเทเวศร์จะมีกิจกรรมหลากหลายประเภทเกิดขึ้นผสมผสานกัน แต่สภาพทางสังคม และวิถีชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในย่านเทเวศร์ ส่วนใหญ่ก็ยังคงอาศัยการพึ่งพา และการให้ความช่วยเหลือร่วมมือกันภายในชุมชน หรือเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในระดับละแวกบ้าน รวมไปถึงยังมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อ-ผู้ขายในตลาดด้วย ทั้งนี้จะมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของคนในชุมชน โดยมีวัดนรนาถสุนทริการาม และวัดเทวราชกุญชรวรวิหาร เป็นศูนย์กลางหลักของชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งทุกวันนี้

ซึ่งจากการกล่าวถึงสภาพของย่าน ทำให้สามารถสรุปสภาพโดยรวมของพื้นที่ย่านเทเวศร์ ได้ดังตารางที่ 3.5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.5 สรุปสภาพโดยรวมของย่านทเวศร์

โครงสร้างทางด้านกายภาพ	โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ	โครงสร้างทางด้านสังคม
<p>1) ลักษณะทางกายภาพ : ย่านทเวศร์เป็นพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งปัจจุบันจัดเป็นพื้นที่ในเขตการปกครองของแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวิฑริพยบาล เขตดุสิต</p> <p>2) การเข้าถึงพื้นที่ : เนื่องจากย่านทเวศร์เป็นพื้นที่ใจกลางเมือง ส่งผลให้มีเส้นทางคมนาคมทางเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย และมีรถโดยสารประจำทางผ่านเป็นจำนวนมาก รวมถึงยังสามารถอภัยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางสัญจรร่วมกับถนนได้ด้วย</p> <p>3) โครงสร้างพื้นฐาน : ในพื้นที่และบริเวณโดยรอบมีระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการพร้อม และสามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึง</p> <p>4) การใช้ที่ดิน : มีการใช้ที่ดินแบบผสมเช่นเดียวกับพื้นที่ใกล้เคียง คือ เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ มีตลาดขนาดใหญ่ มีวัดโบราณ และมีสถานศึกษาในทุกระดับ ตลอดจนยังมีชุมชนเก่าแก่ที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางสถานที่ต่างๆ ซึ่งลักษณะการใช้ที่ดินเช่นนี้เป็นการใช้ที่ดินในเมือง และมีความคล้ายคลึงกับบริเวณโดยรอบ</p>	<p>1) ระบบเศรษฐกิจพื้นฐาน : ย่านทเวศร์มีตลาด 2 รูปแบบ คือตลาดสด และตลาดต้นไม้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นย่านการค้า และนับเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่</p> <p>2) ระบบกิจกรรม : ย่านทเวศร์มีองค์ประกอบทางกายภาพหลากหลาย ทำให้ภายในพื้นที่มีการประกอบกิจกรรมเชื่อมโยงกัน ได้แก่ การทำงาน การเล่าเรียน การค้าขาย รวมถึงการพักผ่อน ซึ่งนับเป็นกิจกรรมดั้งเดิมของพื้นที่</p> <p>3) ความเชื่อมโยง : จากกรเป็นย่านการค้าในเมือง และมีย่านการค้าต่างๆ ตั้งอยู่โดยรอบ ประกอบกับมีขอบเขตการให้บริการคาบเกี่ยวระหว่างกัน ดังนั้นย่านทเวศร์และย่านการค้าอื่นๆ จึงอยู่ในลักษณะที่ต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันในการดำเนินกิจกรรมการค้า</p>	<p>1) ชุมชน : ในพื้นที่มีชุมชน 3 แห่ง คือ ชุมชนวัดนรนนถฯ ชุมชนวัดเทวราช และชุมชนท้าวสุทรี รวมถึงมีบ้านพักอาศัยของพระทายาทส่วนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของวังเดิม</p> <p>2) ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี : ประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธที่อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา</p> <p>3) ความสัมพันธ์ทางสังคม : จากกิจกรรมที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ในพื้นที่มีความสัมพันธ์ใน 2 ลักษณะ คือความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน หรือในละแวกบ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างคนที่ประกอบอาชีพเดียวกัน คือการค้าขาย ทั้งนี้ รวมไปถึงมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อ-ผู้ขายด้วย</p> <p>4) พื้นที่ปฏิสัมพันธ์ : สภาพวิถีชีวิต มีองค์ประกอบหลักคือ วัด ตลาด และชุมชน ดังนั้นคนภายในย่านจึงอาศัยพื้นที่เหล่านี้เป็นสถานที่ในการพบปะติดต่อ หรือทำกิจกรรมร่วมกัน</p>

สรุปจากลักษณะทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่กล่าวมาข้างต้น ลักษณะโดยรวมของย่านเทเวศร์นับเป็นย่านที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน เป็นพื้นที่กลางเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญมากมาย เช่น วัดวาอาราม วัดเจ้านาย ตลาด และสถานที่ราชการ รวมถึงมีสถานที่สำคัญต่างๆ โดยรอบพื้นที่ ประกอบกับภายในย่านมีชุมชนโบราณที่ประชากรมีความสัมพันธ์ร่วมกันในระดับหนึ่ง โดยมีตลาดเป็นเอกลักษณ์ของย่าน และจากการอาศัยแนวความคิดของวิมลศรี ลิ้มธนากุล มาวิเคราะห์พบว่าย่านเทเวศร์เป็นย่านการค้าที่มีลักษณะของความเป็นย่านอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นย่านที่มีชุมชนรองรับ และมีพัฒนาการของพื้นที่มาจากหมู่บ้านกลางเมืองในความสัมพันธ์จากระดับชุมชน ต่อมาพื้นที่ปรากฏความเป็นย่านมากขึ้น ผู้คนภายในย่านเริ่มมีการพบปะติดต่อซื้อขาย หรือมีปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ซึ่งกันและกันกับทั้งคนภายในย่านด้วยตนเองและภายนอกพื้นที่ เกิดเป็นความสัมพันธ์ในระดับย่าน โดยมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก จนนับได้ว่าตลาดและวัดได้กลายมาเป็นจุดศูนย์รวมที่สำคัญของผู้คนในละแวกนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย